İpək söyləncі

İpək gəldi, Əkbitəni bəzədi,
Gözü çəkən gözəllikdir, bəzəkdir.
İncə-incə boyanmışdı toxular,
Gözü çəkən gözəllikdir, bəzəkdir.

Qız, gəlini gözə çəkdi al ipək,
Varlılarda dəbə düşdü bər-bəzək.
Qız, qadınlar al don geydi, al ətək,
Gözü çəkən gözəllikdir, bəzəkdir.

Sallamalar, döşənəklər dəyişdi,
İpək üstdə ana, bala deyişdi,
Gözəlləşib gənclər-qızlar dəyişdi,
Gözü çəkən gözəllikdir, bəzəkdir.

Əkbitəndə yazı, oxu dəb oldu,
İpək gəldi toxu oldu, sap oldu,
Daş-qaş ilə bəzədilən qab oldu,
Gözü çəkən gözəllikdir, bəzəkdir.

Tanı dedi:-Turqtay oğlum sağ olsun,
Qoy hər yerdə onun üzü ağ olsun,
“Aldım ipək, satdım qarayağ” olsun,
Gözü çəkən gözəllikdir, bəzəkdir.

***

Tanı dedi:-Yola gəlsə çinelli,
Alver ilə gəl-get, barış var olar.
Suburunda tuluqlansın qarayağ,
Alver ilə gəl-get, barış var olar.

Mərmər, qızıl, göydaş, aldaş, durudaş,
Dəvəgözü, bayan, pambıq, bez, qumaş,
Yaxınlaşaq, qardaşlaşaq, a qardaş,
Alver ilə gəl-get, barış var olar.

Mindiyarım, Minellimlə Turqtayım,
Bu alveri uluslarda siz yayın,
Bundan sonra Turqtayı da şah sayın,
Alver ilə gəl-get, barış var olar.
Turqız dedi:-Dönsün evə Manayqız,
O, yetkindir, doğruçudur, çalarsız,

Qalıb Turel boğuşunda o yalqız,
Alver ilə gəl-get, barış var olar.

Turel daha boğuşmadan çıxıbdır,
Cumər çox-çox boğazları sıxıbdır,
Bir-birini qorxudanlar qorxubdur,
Alver ilə gəl-get, barış var olar.

***

Əkbitənin səsləncləri gurladı,
Yeniliklə pardaqlanar baxışlar.
Doldu boyal* ipəklərlə satallar,
Yeniliklə pardaqlanar baxışlar.

İlam, Asur, Balasq gəldi alverə,
Misirlilər daraşdılar bu yerə,
«İpək, ipək» səsi qalxdı göylərə,
Yeniliklə pardaqlanar baxışlar.

Yelçəkənə axdı Çinel ipəyi,
Satallara səpdi gülü, çiçəyi,
Oldu bütün toxuların göyçəyi,
Yeniliklə pardaqlanar baxışlar.

Batılılar Əkbitənin qonağı,
İpək görüb qaçdı solğun dodağı,
İpəklənib satdı, atdı yarağı,
Yeniliklə pardaqlanar baxışlar.

Gündən-günə genişləndi satallar**,
Ağız-buğuz dolub getdi çuvallar,
Düşdü işə iri-iri xarallar,
Yeniliklə pardaqlanar baxışlar.

***

Qoşar dedi:-Ala, ipək baxışlar,
İpək, köksü ipəklərə yaraşır.

Rəngbərəng
****Bazarlar***

Gözəl də var istidildir, soyuqsöz,
İpək, köksü ipəklərə yaraşır.

İpək paltar köksü, döşü basdırır,
Titrəyişi kişiləri qızdırır,

Bu gözəllik çox yolsuzu azdırır,
İpək, köksü ipəklərə yaraşır.

Qancıl qızı, sənin saçın ipəkdir,
Baxışların yuxa, yalçın ipəkdir,
Kirpiklərin, qaşın qırçın ipəkdir,
İpək, köksü ipəklərə yaraşır.

Boya-boya ipək gəlsin Çineldən,
Getsin yonuq durudaşım Mineldən,
Qoy gözəllik sözü olsun hər dildə,
İpək, köksü ipəklərə yaraşır.

Çox gözlədim səni, gülüm, mən dünən,
Gəl, ipəkdə evyolumdan* keçginən,
Soyuyubsan al ipəyi geyəndən,
İpək, köksü ipəklərə yaraşır.

***

Qoşar dedi:-Çox oynatma döş-başı,
Sarı ağa, göy qaraya yaraşır.
Mən gedirəm sənə ipək gətirim,
Sarı ağa, göy qaraya yaraşır.

Geyib çıxsan çölə, düzə, düz yanar,
Bu geyimdə söz söyləsən söz yanar,
Düzün qızı, sənə baxan göz yanar,
Sarı ağa, göy qaraya yaraşır.

Gəl dik üstə, görüm incə boyunu,
Qılınc qaşın, o sıyırma yayını,
Söylə özün, haçan çalım toyunu,
Sarı ağa, göy qaraya yaraşır.

Elə geyin, bizdə söz-möz olmasın,
Sənə baxan bir vurğun göz olmasın,

Küçə

Görünməsin, gəl-gedin tez olmasın,
Sarı ağa, göy qaraya yaraşır.

Qar əriyib, çöl, düz, yamac güllənib,
Ürəyimdə gizli sevgim dillənir,
İstəklərim, baxışlarım sellənir,
Sarı ağa, göy qaraya yaraşır.

***

-Mən Qoşaram, oxuyuram, yazıram,
Qopuz çəkib könlü göyə aparır.
Bu satalda bu gün nə çox gələn var,
Qopuz çəkib könlü göyə aparır.

Bu qız hara gedir, hara yollanır,
Qurşağının ipək ucu sallanıb,
İpək altda dik məmələr tullanır,
Qopuz çəkib könlü göyə aparır.

Tanrı, əlim dəysin onun əlinə,
Bir yol adım gəlsin onun dilinə,
Qolum çatsın onun incə belinə,
Qopuz çəkib könlü göyə aparır.

Nə tez gəlib bu yaz belə tez gedir,
Başım üstə ağ durnalar gur ötür,
Bu il mənim ürəyimdə gül bitib,
Qopuz çəkib könlü göyə aparır.

Dön, bax, gülüm, mən də sənə vurğunam,
Sağol sən tək ürək yaxan soyğuna,
İpək sənə, mən də sənə uyğunam,
Qopuz çəkib könlü göyə aparır.

***

Çapar atdır yaşayışla dayanış,
Öz kökündən qopacaqsan dayansan.
Gəldin, mindin, getdin, daha dayanma,
Öz kökündən qopacaqsan dayansan.

Çap, yaşayış, dayanışla ayaqlaş,
Soyuyanda sən də onla soyuqlaş,
Yoluqlaşdı, sən də onla yoluqlaş,
Öz kökündən qopacaqsan dayansan.

Sən də dəyiş o dəyişsə üzünü,
Yerə qoyma qabağında dizini,
O düz oldu, tut sən yolun düzünü,
Öz kökündən qopacaqsan dayansan.

Onlar dönüb geri baxmır, çaparaq,
Sən unutma, hərdən-birdən geri bax,

Keçmiş ilə gələcəyi qucaraq,
Öz kökündən qopacaqsan dayansan.

Nə tapdınsa azdan-çoxdan çək dişə,
Gir onlarla deyinməyə, deyişə,
Ancaq bu yol yaşayışı dəyişər,
Öz kökündən qopacaqsan dayansan.

***

Tanı dedi:-Turq yollansın Çinçaya,
Qardaşlığı hər gün, hər gün təzələ.
O çatdırsın ilk yazımı Xaqana,
Qardaşlığı hər gün, hər gün təzələ.

Gəlsin Xaqan qonaq olsun ellərə,
Son qoyulsun keçən qanlı illərə,
Vayqan, Soyqan tapşırılsın yellərə,
Qardaşlığı hər gün, hər gün təzələ.

Bilsin bizə gəliş-gediş gərəkdir,
Qardaşlıq da incəlikdə ipəkdir,
Alver, gəl-get elə vardır, çörəkdir,
Qardaşlığı hər gün, hər gün təzələ.

Tanı dedi:-Al yazını, yola düş,
Böyük Çinçay xaqanıyla sən görüş,
Qoy var olsun yaxşılığa bu dönüş,
Qardaşlığı hər gün, hər gün təzələ.

Desə Bacar niyə qaçıb, hardadır,
De ki, yanıb həm arvadı, həm atı,
Yanıb odda Uçarqızın qanadı,
Qardaşlığı hər gün, hər gün təzələ.

***

Çapar gəldi uzaq-uzaq Çinçaydan,
İki istək bilmədən də tuş gəlir.
Çapar-çapar yazı verdi Tanıya,
İki istək bilmədən də tuş gəlir.

Yazılmışdı: «Tanı şahın Turqtayı,
Mən xaqanam, başçısıyam Çinçayın.
Mindiyarın Minel soyu, Tur soyu,
İki istək bilmədən də tuş gəlir.

Daş-qaş çatdı, bayan, pambıq üstəlik,
Güclü alver başlamayıb hələlik,
Vardır məndə bir yetər də gileylik,
İki istək bilmədən də tuş gəlir.

Turq dustaqdan qaçırıbdır Bacarı,
Bacar bizim qardaşlığın açarı,
Qonağıydı böyük Çinçay diyarın,
İki istək bilmədən də tuş gəlir.

Gəlsin qonaq bizə həm Turq, həm Bacar,
Tez gəlsələr böyük sevinc olarlar,
Bizdən sizə başəydilər, sevgi var,
İki istək bilmədən də tuş gəlir.

***

Tanı dedi: – Birdən qurqu qurarlar,
Həm Bacarı, həm də səni vurarlar,
Onlar gizli busqularda durarlar,
İki istək bilmədən də tuş gəlir.

Turqtay deyir: – Onda Toplum götürüm,
Ayıqlığı, sayıqlığı artırım,
Toplumumu meşələrə yatırım,
İki istək bilmədən də tuş gəlir.

***

Çox da gərək deyil idi ayıqlıq,
Olaylarda olacaqdan ayıq ol,
Xaqan özü qarşıladı Turqtayı,
Olaylarda olacaqdan ayıq ol.

Onlar ata, bala kimi görüşdü,
Turqız ilə Tanı şahı soruşdu,
Sevinənlər bir-birinə qarışdı,
Olaylarda olacaqdan ayıq ol.

İlk söz düşdü satallarda ipəkdən,
Yoruldular bir-birini öyməkdən,
Durudaşla ipək-ipək deməkdən,
Olaylarda olacaqdan ayıq ol.

-Turq sağ olsun, açdı satal yolunu,
Dəbə saldı ipəklərin alını,
İpəklədi atların da çulunu,

Olaylarda olacaqdan ayıq ol.

Mən xaqanam, Manmən mənim soy adım,
Çinçay, Şanxay mənim qolum-qanadım,
Al ipəyim var eləyib elatı,
Olaylarda olacaqdan ayıq ol.

***

Turq dedi ki, göydaş bizdə bol deyil,
Bol olan şey düşür tez-tez dəyərdən.
Qardaşlıq da durudaşdan durudur,
Bol olan şey düşür tez-tez dəyərdən.

Qardaş olsaq alverimiz yüksələr,
El, uluslar qorxmaz, verər əl-ələ,
Yol açılar, maraq olar get-gələ,
Bol olan şey düşür tez-tez dəyərdən.

Manmən dedi:-Qardaş olmaq yaxşıdır,
Çinçay eli Muğel yurda qarşıdır,
Muğər isə çapqınçılar başıdır,
Bol olan şey düşür tez-tez dəyərdən.

Muğər deyir, biz Turqçuyuq, Turquq biz,
Muğmuğ eldə Turq olmuşuq hərəmiz,
Çapıb gedir, nə yol qoyur, nə də iz,
Bol olan şey düşür tez-tez dəyərdən.

Biz daş çəpər çəkməliyik yurdlara,
Yol vermərik çapıb soyan qurdlara,
Onlar bizi qalayırlar odlara,
Bol olan şey düşür tez-tez dəyərdən.

***

Turqtay dedi:-Burdan ora gedərəm,
Çapqınçılar eldə ərən sayılmır.
Öz yurdunu çapır Muğər ildə bir,
Çapqınçılar eldə ərən sayılmır.

Onlar çöldə ov etməklə dolanır,
Qışda yeyib qurtarırlar olanı,
Dəbə salıb aldatmağı, yalanı,
Çapqınçılar eldə ərən sayılmır.

***

Gözəllərin oynar-oynar belləri,

Harda olsa qızlar orda gözəldir.
Su tək axıb onlar quş tək səkdilər,
Harda olsa qızlar orda gözəldir.

Göy qurşağı boyasında ipəklər,
İpək içrə oynaq, incə sümüklər,
Saçlarında yelləm-yelləm lələklər,
Harda olsa qızlar orda gözəldir.

Gül qoxusu, çiçək iyi bayılqan,
Bu hansı ot tüstüsüdür yayılqan,
Baxışları, çağırışı duyulqan,
Harda olsa qızlar orda gözəldir.

Qollar dəniz ləpəsi tək oynaqdır,
Üz-göz, döş-baş süd deyildir, qaymaqdır,
Saçlarında daraq, sancaq dümağdır,
Harda olsa qızlar orda gözəldir.

Yelpiklərin yuxuladan yeli var,
Hər oyunda qolun, qıçın dili var,
Hərəsinin sanki sənə könlü var,
Harda olsa qızlar orda gözəldir.

***

Biri gəldi, Yanqu üzdə, görkəmdə,
Adam necə oxşayarmış adama.
Turq səksəndi, öz yerindən dəbərdi,
Adam necə oxşayarmış adama.
Döş aralı, sanki eniş-yoxuşdur,
Yanaqları uşaq kimi toppuşdur,
Elə gülür, sanki onla tay-tuşdur,
Adam necə oxşayarmış adama.

Turq Manmənə baxdı gizli, gözaltı,
Bu, Yanqudur, yoxsa yuxu, yanıltı?
Bu qız hardan gəldi, burda tapıldı,
Adam necə oxşayarmış adama.

Bu, olmaya Yanqu elə özüdür,
Bu üz-baxış, deyən onun üzüdür,
Balqarışıq üzdə Minel duzudur,
Adam necə oxşayarmış adama.

Bu qız bura necə gəldi, haradan,

“Bu sənmisən, Yanqu, çıx get buradan”,
Ah, sınayır yoxsa məni yaradan,
Adam necə, oxşayarmış adama.

***

Manmən Xaqan çaşqın gördü Turqtayı,
Yalan doğru, doğru yalan olub çox,
O tanıdı oynar-oynar* gözəli,
Yalan doğru, doğru yalan olarmış.

-Qadan alım, çıx get burdan, oynama,
Hanı Tuncay, hanı Günay qaynama,
Yanqu, məni sən bu sayaq sınama,
Yalan doğru, doğru yalan olarmış.

Qız qu kimi qondu onun yanına,
Turq əl çəkdi qızın qırçın donuna,
Coşqun istək düşdü Turqun qanına,
Yalan doğru, doğru yalan olarmış.

Turq yuxulu dedi:-Getdin sən ərə,
Mən sevirdim səni, daha sevmirəm,
Ürəyimdən sildim səni son kərə,
Yalan doğru, doğru yalan olarmış.

Rəqqasə

Qız dedi ki:-Turq, mən Yanqu deyiləm,
Bu Başevdə oynayıram mən belə,
Mən bir qızam, həm də yazıq bir kölə,
Yalan doğru, doğru yalan olarmış.

***

Bunu bilib Turq utandı, qızardı,
Niyə hamı öz içini gizlədir?
Qövr edirdi Turqun gizli istəyi,
Niyə hamı öz içini gizlədir?

Qız dedi ki:-Sən Yanqunu sevirsən,
Mən Yanqudan çox gözələm, biləsən,
Yanqu bilib sən yanıma gələsən,
Niyə hamı öz içini gizlədir?

Turq dedi ki:-Mən yanıldım, bağışla,
Adam çaşır hərdən bircə baxışdan,
Doğruluğa gərək olur yanlış da,

Niyə hamı öz içini gizlədir?

Qız dedi ki:-Yanlış deyil, gözələm,
Mən hər sayaq ağrılara dözənəm,
Gözdən, üzdən sevgiləri sezənəm,
Niyə hamı öz içini gizlədir?

Mən Dintiyəm, evimizdə sonbeşik,
Biz buraya Uğureldən gəlmişik,
Özümüzü köləsayaq bilmişik,
Niyə hamı öz içini gizlədir?

***

Turq dedi ki:-Gözəl Dinti, get oyna,
Baş qataraq dinclik verir hər oyun.
Sən gözümdə yeni Yanqu olmusan,
Baş qataraq dinclik verir hər oyun.

Dinti getdi, Xaqanına baş əydi,
-Böyük Xaqan,-dedi,-burda o təkdir,
Ürəyinə sevgi gülü mən əkdim,
Baş qataraq dinclik verir hər oyun.
Xaqan bunu bilib bir az düşündü,
Neçə yeri onun birdən qaşındı,
Düşündüyü çox işlərdən daşındı,
Baş qataraq dinclik verir hər oyun.

Dedi, «bunca çəkişmələr salaram,
Boğuşmaya durub gendən dalaram,
Hərdən gəlib barışdıran olaram,
Baş qataraq dinclik verir hər oyun.

Boğuşmalar, çəkişmələr yorandır,
Boğuşanlar bir-birini qırandır,
Bunlar olsa, döyüş-vuruş yalandır,
Baş qataraq dinclik verir hər oyun.»

Dinti söyləncі

-Böyük Xaqan, indi mənə yol göstər,
Hayan olsun gərək vurğun vurğuna.
O, qartaldır, mən yanında göyərçin,
Hayan olsun gərək vurğun vurğuna.

O, Tuncayın Yanqusunu sevirmiş,
Böyük hay-küy qoparacaq bu kal iş.
Əlverişli bir alverdir bu görüş,
Hayan olsun gərək vurğun vurğuna.

Xaqan dedi:-Gör Yanqunu, söz oynat,
Bu kəlləri vuruşdurub iş qaynat,
Bu sevgini Uğurelə sən anlat,
Hayan olsun gərək vurğun vurğuna.

Buralısan, oralısan, bilmirəm,
Çağırıram, gözəl, səni əlbirə,
Sevgi deyib dart sən Turqu hər yerə,
Hayan olsun gərək vurğun vurğuna.

Qoy söyləyim, bunu da bil, a Dinti,
On il qabaq mən Yanqunu sevirdim,
Gülüm, səni bəyənmişəm mən indi,
Hayan olsun gərək vurğun vurğuna.

***

Dinti dedi:-Eləyərəm, baş üstə,
Dil «hə» deyir, ürək isə başqa söz.
Turq igiddir, onun içi durudur,
Dil «hə» deyir, ürək isə başqa söz.

Dedi: «Mən ki, oxşayıram Yanquya,
Gərək onu sevənlərə od qoyam,
Gərək girəm bir dolambac qurğuya,
Dil «hə» deyir, ürək isə başqa söz.

Gərək elə bir od-alov qalayım,
Yanquları bu yanğına tullayım,
Yanqulaşıb olum igid Tuncayın
Dil «hə» deyir, ürək isə başqa söz.

Onda Xaqan, Tuncay, Turqtay mənimdir,
Üçü birgə mənim şahlıq günümdür,
İki ölkə, ay qız, Dinti, sənindir,
Dil «hə» deyir, ürək isə başqa söz.

Ancaq Turqa vurulmuşam deyəsən,
Sevgi göydəngəlmədirsə, öc nədən?
Tanrım, söylə, hansı işi görüm mən,»

Dil «hə» deyir, ürək isə başqa söz.

***

Turq qayıtdı Əkbitənə bir aya,
Çoxu dönür, öz yurdunu bəyənmir.
Satallarda al ipəklər sayrışır,
Çoxu dönür, öz yurdunu bəyənmir.

Turq gülürdü, danışırdı bayağı,
Al ipəklər bürümüşdü Duzdağı,
Unutmuşdu qılınc, bizuc, yarağı,
Çoxu dönür, öz yurdunu bəyənmir.
Unutmuşdu yer-yurdunu, kəndini,
Tuş qoymuşdu Yanqu ilə Dintini,
Yaşayırdı keçmişilə indini,
Çoxu dönür, öz yurdunu bəyənmir.

Sevgi ölür, o yenidən dirilir,
Bu sevgidən ürək yay tək gərilir,
Hər yan sənə sevgi sayaq görünür,
Çoxu dönür, öz yurdunu bəyənmir.

Turqu sevgi bir də çəkdi sınağa,
Yenə qoydu işi-gücü qırağa,
Yenə çıxdı at qovmağa, ovlağa,
Çoxu dönür, öz yurdunu bəyənmir.

***

Uğureldə Dinti tapdı Yanqunu,
İki gözəl bir ölkəyə sığışmaz.
Dedi:-Turqun sevgilisi Dintiyəm,
İki gözəl bir ölkəyə sığışmaz.

Dedi:-Onla görüşürsən, olmaya,
Yanaqların dönüb qızıl almaya,
Döş mayadır, üz mayadır, əl maya,
İki gözəl bir ölkəyə sığışmaz.

Bunu bilsə Tuncay səni öldürər,
Elə etmə bunu ona bildirəm,
Sözümə bax, dönüm yumuq gildirə,*
İki gözəl bir ölkəyə sığışmaz.

Yanqu düşdü əl-ayağa, tutuldu,
Göz qaraldı, qılınc qaşlar çatıldı,

O, Dintinin üzərinə atıldı,
İki gözəl bir ölkəyə sığışmaz.

Dedi:-Qadan ürəyimə, danışma,
Bu, yalandır, bunu məndən soruşma,
Nə istəsən verrəm, işə qarışma,
İki gözəl bir ölkəyə sığışmaz.

***İtburnu**

***

-Qadan alım, yalan evlər uçurur,
Yalan güclü toplumları dağıdır.
Qız, yazığın gəlsin mənim balama,
Yalan güclü toplumları dağıdır.

Tək Tuncaydır mənim ürək yoldaşım,
Turqtay isə onun ürək qardaşı,
Aralıqda salma qanlı savaşı,
Yalan güclü toplumları dağıdır.

Al, bu, sırğam, boyunbağım, qolbağım,
Bil, pis yola getməmişdir ayağım,
Qoy and içim, çatım sınaq ocağı,
Yalan güclü toplumları dağıdır.

Dinti dedi:-Onda tonqal qalayaq,
Səni, Yanqu, son sınağa yollayaq,
Yalan varsa od içində yoxlayaq,
Yalan güclü toplumları dağıdır.

Yanqu dedi:-Düzəm, oddan keçərəm,
Alovlardan qızıl bir don biçərəm,
Düzlüyümlə alovları içərəm,
Yalan güclü toplumları dağıdır.

***

-Yalan deyib onda mənə Turq özü,
Qoy son sözü desin sınaq tonqalı,
Yanqu dedi:-Ancaq Tuncay bilməsin,
Qoy son sözü desin sınaq tonqalı.

Çöldə tonqal qaladılar ikisi,
Tonqaldan da üstün Yanqu sevgisi,
Bu tonqalın böyük oldu görgüsü,
Qoy son sözü desin sınaq tonqalı.

Yanqu üç qat geyimini soyundu,
Oda girdi, pis gözlərdən yayındı,
Elə bil ki, alovlarda yuyundu,
Qoy son sözü desin sınaq tonqalı.
Dinti güldü, dedi yalan deyirdim,
Yanqu birdən acığından bəyirdi,
Yandı orda, o, ikiqat əyildi,
Qoy son sözü desin sınaq tonqalı.

Sonra yandı, yenə yandı, kül oldu,
Tonqal özü utanaraq lil oldu,
Tonqal söndü, bir ötəri yel oldu,
Qoy son sözü desin sınaq tonqalı.

***

Dinti geydi donlarını Yanqunun,
Qorxuludur seçilməyən oxşayış.
Döndü evə, Alçiçəyin yanına,
Qorxuludur seçilməyən oxşayış.

Qız dedi ki:-Ana, harda qalmısan,
Hara gedib belə gözəl olmusan,
Ancaq üzdən bir azcana solmusan,
Qorxuludur seçilməyən oxşayış.

Tuncay gəldi, inanmadı gözünə,
Gördü Yanqu sığal çəkib üzünə,
Yar-yaraşıq qatıb sanki özünə,
Qorxuludur seçilməyən oxşayış.

-Qadan alım, Yanqu, necə gözəlsən,
Nə olar ki, hər gün belə bəzənsən,
Çox sevilir qadın belə gözəlsə,
Qorxuludur seçilməyən oxşayış.

Dinti dedi:-İstəyənim var hələ,
Sənin kimi öyənlərim çox belə,
Ancaq gözəl demək olmaz hər gülə,
Qorxuludur seçilməyən oxşayış.

***

Tuncay dedi:-Dəyişilib səsin də,
Qadın ildə bir neçə yol dəyişir.
Baxışın da yatarlaşıb, güllənib,

Qadın ildə bir neçə yol dəyişir.
Tuncay onu qucaqladı, oxşadı,
Belindəki al ipəyi qurşadı,
«Bu, Yanqudur, yoxsa onun oxşarı»,
Qadın ildə bir neçə yol dəyişir.

-Mən Xaqanın istəyini sezirdim,
Sənə görə il-il buna dözürdüm,
Turq haçandan, ərim, məndən kəsirdi,
Qadın ildə bir neçə yol dəyişir.

Uğureldə Turqtay mənə vuruldu,
Çox gözlədi, gəldi, getdi, yoruldu,
Yol tapmadı, o, içindən qırıldı,
Qadın ildə bir neçə yol dəyişir.

Çox yerlərdə qaş-göz atıb Turq mənə,
Sənə görə mən dözmüşəm, mən yenə,
Daha artıq bağlanmışam, bil, sənə,
Qadın ildə bir neçə yol dəyişir.

***

-Mən onları görməzliyə vurmuşam,
Yanılana saymazlıqdır görməmək.
Sözatdılar, gözvurdular çox olub,
Yanılana saymazlıqdır görməmək.

Mən demişəm, ilkim, sonum Tuncaydır,
Turq əl çəkmir məndən ancaq üç aydır,
Buna görə indiyəcən subaydır,
Yanılana saymazlıqdır görməmək.

-Mən o Turqu oturdaram yerində,
Üz çevirər səndən səni görəndə,
Qoy utansın sevdiyinin ərindən,
Yanılana saymazlıqdır görməmək.

-Çox gözümü ağartmışam ona mən,
Çox pis sözlər eşitmişəm dilindən,
Gün olub ki, mən qaçmışam əlindən,
Yanılana saymazlıqdır görməmək.

-Bir yol göstər, mən inanım bunlara,
Yoxsa Yanqum, bunlar hara, Turq hara,
Görsəm, onla qardaşlığı ataram,

Yanılana saymazlıqdır görməmək.

***

Tuncay yedi öz-özünü içindən,
Gözdən düşər özgə yerə göz dikən.»
Bu qapalı sevgi daha nə demək,
Gözdən düşər özgə yerə göz dikən.

Bunca Turqun üzü vardır, içi yox,
Bu qardaşın adı vardır, vesi yox,
Bu doğmanın əli uzun, gücü yox,
Gözdən düşər özgə yerə göz dikən.

Sanki Yanqu üz tutubdur Turq yönə,
Göz pırtlayıb, döş qabarıb lap önə,
Öldürərəm hamısını bir günə,
Gözdən düşər özgə yerə göz dikən.

Görünür ki, dəyişkəndir qardaş da,
İşi qayım tutmalıyam bu başdan,
Mən onları güdməliyəm yavaşdan,
Gözdən düşər özgə yerə göz dikən.

Tanrı, yıxma mənim isti evimi,
Uzaq elə burdan sevgi devini,
Son ayaqda Tuncay sənə güvənir,
Gözdən düşər özgə yerə göz dikən.

***

Dinti gördü Tuncay onu güdmədə,
Sevgi oddur, içi, çölü yandırır.
Yazı yazdı, Turqu bura səslədi,
Sevgi oddur, içi, çölü yandırır.

Yazdı:«Dinti sənin üçün darıxır,
Sevgi onun ürəyini bərk sıxır,
Ayrılığın bir ölçüsü var axı,
Sevgi oddur, içi, çölü yandırır.
Dinti səni hər gün, hər an gözləyir,
O çırpınır quş tək, səni səsləyir,
Ürəyində böyük sevgi bəsləyir,
Sevgi oddur, içi, çölü yandırır.

Turq düşündü, bu da bir atmindidi,
Onu mənə unutduran Dintidir,

Bundan sonra yerim onun kəndidir,
Sevgi oddur, içi, çölü yandırır.

At səyirtdi Uğurelə doğru o,
Getdi birbaş Dintisinə sarı o,
Ürəyində daşıyırdı ağrı o,
Sevgi oddur, içi, çölü yandırır.

***

Dinti çıxdı qabağına yuxulu,
Olmaz bir də sevgilini dəyişmək.
Turq dedi ki:-Sənə qonaq gəlmişəm,
Olmaz bir də sevgilini dəyişmək.

Qız söylədi:-Mən Yanquyam, Dinti yox,
Sən sevirsən məni, buna örtü yox,
Turq söylədi:-İstəyirdim, indi yox,
Olmaz bir də sevgilini dəyişmək.

Dinti mənim, Tuncayındır Yanqu da,
Mənim üçün bir dinclikdir, bil, bu da,
Sevgi Tanrı işığıdır Qobuda,
Olmaz bir də sevgilini dəyişmək.

Tuncay güdüb eşidirdi onları,
Qabarmışdı alnındakı damarı,
Turqtay birdən acıqlanıb qabarır,
Olmaz bir də sevgilini dəyişmək.

-Məni bura kim çağırıb, Dinti qız,
Sən Yanqusan, bəs hardadır o qansız?!
O çağırıb məni bura, o, yalnız,
Olmaz bir də sevgilini dəyişmək.

***

-Bax, bunu da mənə Dinti yazıbdır,
Söz dəyişər, ancaq yazı pozulmaz.
Tuncay çıxdı, qapdı ondan yazını,
Söz dəyişər, ancaq yazı dəyişməz.

-Dinti kimdir?!-O, Yanquya çığırdı,
-Çıx get burdan! –O, bir daha bağırdı,
Üçündə də yazı ağrı doğrutdu,
Söz dəyişər, ancaq yazı dəyişməz.

-Dinti kimdir, nə istəyir o, səndən,
Ürək çəkir, öc doğurur o, məndə,
Yanqu başa düşmə Dinti deyəndə,
Söz dəyişər, ancaq yazı dəyişməz.

Turq utandı, qaşlarını çataraq,
Dinti onu aldatmışdı bu sayaq,
O gəlmişdi Uğurelə, çaparaq,
Söz dəyişər, ancaq yazı dəyişməz.

Turq utandı, dedi, yaman azmışam,
Bir yazıyla qızıxmışam, qızmışam,
Öz sevgimə sonda sonev qazmışam,
Söz dəyişər, ancaq yazı dəyişməz.

***

Onlar getdi, Turq alçaldı, utandı,
Ucaldacaq uca sevgi kişini.
Dinti alçaq iş görmüşdü yazıyla,
Ucaldacaq uca sevgi kişini.

At səyirtdi o, Çinçaya birbaşa,
Doğru olsun gərək qardaş qardaşa,
Dinti qızdır, o satılıb daş-qaşa,
Ucaldacaq uca sevgi kişini.

Kəsə yolla o, dağları aşırdı,
Gözlərindən acı, ağrı daşırdı,
Yolu üstə çaylar sanki şişirdi,
Ucaldacaq uca sevgi kişini.
Bir gün Tuncay dedi gözəl Dintiyə,
-Sənin dilin topuq vurur, qız, niyə?
Yanqu arvad deyilmisən sən bəyəm,
Ucaldacaq uca sevgi kişini.

Kürəyindən çapıq yeri silinib,
Alt dodağın iki yerə bölünüb,
Niyə belə titrədirsən dilini,
Ucaldacaq uca sevgi kişini.

***

Dinti dedi:-Mən də bunu duyuram,
Qız dəyişir, ana olur doğuşda.
Elə bil ki, mən o Yanqu deyiləm,
Qız dəyişir, ana olur doğuşda.

Qorxu məni əldən salıb, nə işdi,
Alçiçəyi doğdum, birdən dəyişdim,
Sanki sənlə mən yenidən sevişdim,
Qız dəyişir, ana olur doğuşda.

Sanki gedib göydən bir də gəlmişəm,
Sanki qızı mən doğaraq ölmüşəm,
Mən özümə səni Tanrı bilmişəm,
Qız dəyişir, ana olur doğuşda.

Tuncay dedi:-Doğuş Tanrı işidir,
Böyük Tanrı anaları eşidir,
Tanrı südlə dolu ana döşüdür,
Qız dəyişir, ana olur doğuşda.

Dinti bir az qaş-göz atıb əzildi,
Qorxu çəkdi, qız ürəyi üzüldü.
Bu qorxaqlıq üz-gözündən sezildi,
Qız dəyişir, ana olur doğuşda.

***

O düşündü, «Tuncay gərək yox ola,
Yer-yığışın, yerbəyerin çəmi var.
İşi bilsə vurub məni öldürər,
Yer-yığışın, yerbəyerin çəmi var.
Tuncay getsə Turqtay gələr görüşə,
Yanqu deyib o, mənimlə birləşər,
Onda Dinti Başevdə də yerləşər,
Yer-yığışın, yerbəyerin çəmi var.»

Tuncay dedi, «baxış, dodaq, dil özgə,
Niyə qorxur Alçiçəyi o görcək,
Ah, bunları öyrənəydim mən bircə,
Yer-yığışın, yerbəyerin çəmi var».

İnamsızlıq çoxalırdı günbəgün,
Çulğamışdı onu sorğu büsbütün,
Yumaqlanıb hey artırdı bu düyün,
Yer-yığışın, yerbəyerin çəmi var.

Tuncay bunca saralırdı get-gedə,
Göz qaralsa gözdə cığır, yol itər,
İnamsızı ancaq ölüm kiridər,
Yer-yığışın, yerbəyerin çəmi var.

***

Həm inanır, həm inanmır arvada,
Yaşa dolmur çox inamsız sevgilər.
İnamsızlıq sevgi ilə boğuşur,
Yaşa dolmur çox inamsız sevgilər.

«-Harda qaldı baldan dadlı öpüşün,
Soyuyubdur dilin, sözün, gülüşün,
Dəyişilib niyə yolun, yerişin,
Yaşa dolmur çox inamsız sevgilər.

Deyirsən ki, uşaq doğdum, soyudum,
O ilk sevgi, söylə, haçan qayıdır,
Sənsən mənim içim, çölüm, soy adım,
Yaşa dolmur çox inamsız sevgilər.

Sevdin, gəldin, gözəlləşdin bir az da,
Qar ələndi sevgimizə bu qızdan,
Dəyişilib günüm, ayım bu yazdan,
Yaşa dolmur çox inamsız sevgilər.

Sevgi gərək igidliyə tay ola,
Ölüməcən axar-baxar çay ola,
Sınıq sevgi özgəsinə pay olar,
Yaşa dolmur çox inamsız sevgilər.

***

Bir il keçdi, Tuncay öldü lapbadan,
Qoca düşər, gənc lapbadan keçinər,
Bu ölümə hamı göz-göz ağladı,
Qoca düşər, gənc lapbadan keçinər.

Hamı dedi bunun içi yanıbdır,
Ancaq çöldən üzü-gözü donubdur,
Ölüm bunun evi üstə qonubdur,
Qoca düşər, gənc lapbadan keçinər.

Bacar gəldi, Tuncər, Günay, Qarçiçək,
Haray çəkdi uzaqlardan Qızçiçək.
Çəkilmişdi üzərinə al örpək,
Qoca düşər, gənc lapbadan keçinər.

Hamı baxdı bir-birinə qapalı,
Yaşlı gözlər, yaş baxışlar yaralı,

Tuncay üçün ağlar üzlər saralıb,
Qoca düşər, gənc lapbadan keçinər,

Tanı gəldi, arxasınca min atlı,
Turq Quşatda uçub gəldi qanadlı,
Tanış-biliş, doğma, elli, elatlı,
Qoca düşər, gənc lapbadan keçinər.

***

Dinti qırx gün örpəyini açmadı,
Qara örpək qara günü göstərir.
Qaldı ancaq üz-gözünün bəzəyi,
Qara örpək qara günü göstərir.

Ağı deyib qız, qadınlar mələyir,
Tanrılardan tez-tez əltut diləyir,
«Aşa» deyib hamı üztut söyləyir,
Qara örpək qara günü göstərir.
Yaşdır Turqun seyrək bığı, saqqalı,
İri gözlər, sıx kirpiklər qapalı,
Ağlar gözlər, qıvrım saçlar qaralır,
Qara örpək qara günü göstərir.

Bu nə işdir gəldi elin başına,
Tuncay getdi, döndü Umay quşuna.
Çatdaq düşdü dağın soyuq daşına,
Qara örpək qara günü göstərir.

Bacar yoldu çal saçını, ağladı,
O, Mineli, Mindiyarı dağladı,
Alıb qara alınbağı bağladı,
Qara örpək qara günü göstərir.

***

Sərtüz gəldi, yalvarışlar ucaldı,
Gənc öləndə qoca torpaq gəncləşir.
O, Tuncaya göydən dinclik dilədi,
Gənc öləndə qoca torpaq gəncləşir.

Gətirdilər başı üstə atını,
Qonuratın neçə günlük otunu,
Gəlib durdu saçyolduya qadını,
Gənc öləndə qoca torpaq gəncləşir.

Sərtüz dindi, üztutdular* səsləndi,

Elin, yurdun ocaq yeri gözləndi,
Dinti qorxdu ondan, evdə gizləndi,
Gənc öləndə qoca torpaq gəncləşir.

-Aşa, Hörmüz, al qoynuna oğulu,
Dilli, dilsiz ölmək üçün doğulur,
Özü ölüb, içuçarı** yuxulu,
Gənc öləndə qoca torpaq gəncləşir.

-Aşa, Hörmüz, işıq elə Tuncayı,
Bu oğulun göydə, yerdə yox tayı,
Yaranışda beləsini çox yayın,
Gənc öləndə qoca torpaq gəncləşir.

***Dua**
****Ruh**

Qız toplumu söyləncі

Qız toplumu döyüşçülər geyimdə,
Qız gözəldir, ona hər şey yaraşır.
Döyüşçünün oğlan, qızı olmayır,
Qız gözəldir, ona hər şey yaraşır.

Manayqızın qılınc vuran qızları,
Geyimləri yamyaşıldır, sapsarı,
Bəstəboylar on qarıcdır, on yarım,
Qız gözəldir, ona hər şey yaraşır.

At üstündə qılınc vurur, ox atır,
Selə, suya, dağa, daşa qov atı,
Bu toplumu Tanrı özü yaradıb,
Qız gözəldir, ona hər şey yaraşır.

Gözəgəlim, yanaq dolu, döş dolu,
Var ərlisi, var subayı, var dulu,
Dözümləri kişilərdən çox olur,
Qız gözəldir, ona hər şey yaraşır.

Yaraqlıdır, ana olmaq istəmir,
Döyüşçüdür, bu sərt yolu pisləmir,
Qorxağı var, sısqası var yüzdə bir,
Qız gözəldir, ona hər şey yaraşır.

***

Başçıları qaba, incə Manayqız,

Yatımlıdır qız-qadında qabalıq.
Onu gülən görməyiblər hələ də,
Yatımlıdır qız-qadında qabalıq.

Qız toplumu qorxuludur, gülməli,
Qızlar kimi el yolunda ölməli,
Bunun üçün döyüşməyi bilməli,
Yatımlıdır qız-qadında qabalıq.

Qorxuları təklikdəndir, tək olma,
Qaçdıqları köklükdəndir, kök olma,
Tükdən qorxma, qız-qadında tük olmaz,
Yatımlıdır qız-qadında qabalıq.
Qancıl qızı, yaşat, oxşa ərini,
Al yanına sevgilini, ərini,
Qadan alım, söylə, gəlim, yerini,
Yatımlıdır qız-qadında qabalıq.

Bu qız-qadın artıq imiş olmaya,
Ər tayları ölmüş idi harada,
Qalmışdılar tək, kimsəsiz, arada,
Yatımlıdır qız-qadında qabalıq.

***

Cumər dedi Manayqıza yavaşca,
-Su bir yerdə qalsa çökər, iy verər,
Bu toplumu çıxart daha yollara,
Su bir yerdə qalsa çökər, iy verər.

Bacar təkdir, get ona sən arxa ol,
At çapsan da sən çox işdə yorğa ol,
Döyüşlərdə sınmaz, yenməz yonta ol,
Su bir yerdə qalsa çökər, iy verər.

Mən qalaram, ollam sənin yerincin,
Sən bir qızsan, ürəklərin sevinci,
Hamı deyir mən sevirəm bu gənci,
Su bir yerdə qalsa çökər, iy verər.

Döyüş, vuruş yoxdur hələ ölkədə,
Yan ötübdür Minel hərki-hərkidən,
İpək gəlir bizə uzaq ölkədən,
Su bir yerdə qalsa çökər, iy verər.

Cumər baxdı Manayqıza qıyqacı,

Baxış acı, üz-göz boğuq, dil acı,
Niyə belə doğulubdur bu bacı,
Su bir yerdə qalsa çökər, iy verər.

***

Cumər dedi:-Səni sevdim gizlicə,
Gizli sevgi qızğın olar, yandırar.
Bu sevgini bəsləyirəm üç ildir,
Gizli sevgi qızğın olar, yandırar.
Gözlədim ki, bunu duyub biləsən,
Çılğınlıqdan dönüb, yola gələsən,
Heç olmazsa mənlə deyib, güləsən,
Gizli sevgi qızğın olar, yandırar.

–Mən sevgini anlamıram, nədəndir,
Bu duyğular məndə ötüb gedəndir,
O, yuxulu bir buluddur, ötəndir,
Gizli sevgi qızğın olar, yandırar.

Mən sezirəm, hərdən boz-boz baxırsan,
Qora dönüb üzərimə yağırsan,
Sözlərini boğazında boğursan,
Gizli sevgi qızğın olar, yandırar.

Məni çox da soyuq sanma, qanıram,
Hərdən elə mən də sən tək yanıram,
Ürəyimə səni yaxın sanıram,
Gizli sevgi qızğın olar, yandırar.

***

Cumər tez-tez danışırdı, gülürdü,
Dil gözəlsə dilləndirər daşı da.
Yumuq gül tək çırtdayırdı Manayqız,
Dil gözəlsə dilləndirər daşı da.

Gənclər belə dil tapdılar özləri,
İlk sevgidən işıqlandı üzləri,
Sevgi ilə bələkləndi sözləri,
Dil gözəlsə dilləndirər daşı da.

Unuduldu yerdə qalan nə varsa,
Tut əlindən, tut əlindən bacarsan,
Kim olsan da ilk sevgiyə uyarsan,
Dil gözəlsə dilləndirər daşı da.

Çiçəkləndi Manayqız da sevgidən,
Yox, sevgidir deyən qızı bərkidən,
Ən ağırdır belə sevgi çəkidə,
Dil gözəlsə dilləndirər daşı da.

Sevişərək onlar verdi əl-ələ,
Güllər açdı sarmaşanda gül-gülə,
Bu, sevincdir, bunu öncə el bilər,
Dil gözəlsə dilləndirər daşı da.

***

Yavaş-yavaş dəyişildi Manayqız,
Yaz gələndə yumuq güllər açılar.
Bunu bildi Turqız, Turqtay, Tanı şah,
Yaz gələndə yumuq güllər açılar.

Hamı sevir, ancaq günü, ayı var,
Tanrılıqdır, onda sənin payın var,
Göydə onun hamıyacan sayı var,
Yaz gələndə yumuq güllər açılar.

Sevgi yetkin, sevgi gizli, sevgi kal,
Sevgi deyil gəlsə tez-tez, dalbadal,
Mərci deyil götürəsən bir çuval,
Yaz gələndə yumuq güllər açılar.

Açıl, açıl, yumuq gülüm, gül qoxu,
Sevgi quşu, gəl bizimçin sən oxu,
Oyan, oyan, nə çox çəkdi bu yuxu,
Yaz gələndə yumuq güllər açılar.

Hər bir gülün yiyəsi var, gələcək,
Gəlib sənin göz yaşını siləcək,
Hamı sevgi dad-duzunu biləcək,
Yaz gələndə yumuq güllər açılar.

***

Gözəlləşdi, yumrulandı Manayqız,
Gizli qalan nələr vardır sevgidə.
Gah ağladı, gah oynadı, gah güldü,
Gizli qalan nələr vardır sevgidə.

Qaş-qabağı, acılığı atdı qız,
Gözəllikdə birə əlli artdı qız,
Gülə-gülə oyandı qız, yatdı qız,

Gizli qalan nələr vardır sevgidə.
Hardan belə gül qoxuyan yel əsdi,
O, güllərin görüşünə tələsdi,
Ürəyində tanrılaşan nə səsdir,
Gizli qalan nələr vardır sevgidə.

Cumər onu gülər gördü, öyündü,
Ürəyində sevgi, sevinc döyündü,
Qız Cuməri, Cumər qızı bəyəndi,
Gizli qalan nələr vardır sevgidə.

Birgə ova, toy-düyünə getdilər,
Sevinc, sevgi, gülüşlərdə itdilər,
Sevgi quşu olub mahnı ötdülər,
Gizli qalan nələr vardır sevgidə.

***

Çuqçubaşı gəlib çıxdı Başevə,
Lap yaxından hər gün vurum gözlə sən.
Dedi:-Qorxu altındadır Manayyurd,
Lap yaxından hər gün vurum gözlə sən.

Asurelli Manayyurdu qorxudur,
Hər gün yeni yurd-yuvanı dağıdır,
Kamac oğlu qandan çaylar axıdır,
Lap yaxından hər gün vurum gözlə sən.

Yığılırlar toplum-toplum ormana,
Çapıb, yeyib, çevriliblər qabana,
Bənzəyirlər deşilməmiş çibana,
Lap yaxından hər gün vurum gözlə sən.

Tanı şahın üzü soldu, ağardı,
O, Turqtayı öz yanına çağırdı,
Öz oğluna o, ucadan bağırdı,
Lap yaxından hər gün vurum gözlə sən.

Dedi:-Toplum çıxart Manayyurda sən,
Beş min çuqçu birdən qopsun yerindən,
Arxadan da Asurelə çıxım mən,
Lap yaxından hər gün vurum gözlə sən.

***

Turqız dedi:-Mən də sənlə gedirəm,
Yer titrəyər hamı birdən dəbərsə.

Döyüş-vuruş səsləncləri gurladı,
Yer titrəyər hamı birdən dəbərsə.

Çuqçubaşı götürüldü Başevdən,
O hər yerdə torpaq güdən, el güdən,
Kimə gərək boş söz ilə boş gödən,
Yer titrəyər hamı birdən dəbərsə.

Soraq çatdı Muğər, Tuncər, Cumərə,
Tuşlanc* oldu düşüncələr bir yerə,
Səs yayıldı çölə, düzə, gör-görə,
Yer titrəyər hamı birdən dəbərsə.

On gün keçdi, durdu ərlər üz-üzə,
Kamac oğlu dadanmışdı çərəzə,
Ormanlardan endi onlar boş düzə,
Yer titrəyər hamı birdən dəbərsə.

Dedi:-Ey Turq, öldürmüsən Kamacı,
Sən qırmısan Asureli, a qancıl,
Ürəyimdə düyün salıb bu sancı,
Yer titrəyər hamı birdən dəbərsə.

***

Turq söylədi:-Çapqınçılıq etməyin,
Çapqınçının gərək başı çapılsın,
Biz yer verdik bu yolundan dönənə,
Çapqınçının gərək başı çapılsın.

Min ildir ki, bizi çapıb yeyirsiz,
Özünüzə Asurelli deyirsiz,
Orda, burda özünüzü öyürsüz,
Çapqınçının gərək başı çapılsın.

Boş-boşuna yer paylamır Mindiyar,
Manayyurdun yiyəsi var, Turqu var,
Qoy utansın özgə ələ baxanlar,
Çapqınçının gərək başı çapılsın.

Hədəf

-Gəlmişəm ki, burda şahlıq qurum mən,
Bizdən sizə sığınanı qırım mən,
Minimyarın başı üstə durum mən,
Çapqınçının gərək başı çapılsın.

-Kamac oğlu, gücün buna çatammaz,
Biz dəmirik, bizə dişin batammaz,
Öz yurduna qayıt geri, utanmaz,
Çapqınçının gərək başı çapılsın.

***

Şaqqıldadı bizuc, toppuz, ox, qılınc,
Qan tökülər, öc göyərər yerində.
Şahə qalxdı atlar, tez-tez kişnədi,
Qan tökülər, öc göyərər yerində.

Kamac oğlu bizuc atdı, ox atdı,
Ox Quşatın yalmanını qanatdı,
Bu, Turqtayın dözümünü daraltdı,
Qan tökülər, öc göyərər yerində.

Turq əl atdı, tutdu onun əlindən,
Dartıb aldı onu atın belindən,
Yerə dəydi, çabaladı o gödən,
Qan tökülər, öc göyərər yerində.

Ağır bizuc onu tikdi torpağa,
Səpələnib qan sıçradı otlağa,
Kamac oğlu durammadı ayağa,
Qan tökülər, öc göyərər yerində.

Beş min çuqçu birdən çıxdı vuruşa,
Acıqanın toplumuyla baş-başa,
Toqquşdular, sanki dəydi daş-daşa,
Qan tökülər, öc göyərər yerində.

***

Turq yeridi toplumuyla irəli,
İkitiyə qılınc tutub hər əli.
Ağıllandı bu döyüşdə çox dəli,
Qan tökülər, öc göyərər yerində.
Çuqçubaşı sıx sıralar yarırdı,
Acıqanı qoşa-qoşa qırırdı,
Hərdən toppuz, hərdən qılınc vururdu,
Qan tökülər, öc göyərər yerində.

Yer-yurd bütün palçıq oldu yağışdan,
Yeni toplum aşdı gəldi yoxuşdan,
Asurelli çoxalırdı bir ucdan,
Qan tökülər, öc göyərər yerində.

Soraqçılar, güdükçülər, yürüklər,
Dedi, gəlir alaylarda bölüklər,
Burdan üç yol qaçan üzü sürtüklər,
Qan tökülər, öc göyərər yerində.

Turqtay dedi:-hərə beşin gəbərtsin,
Gəbərdərək acıqanı seyrəltsin,
Döyüş nədir, qancıllara öyrətsin,
Qan tökülər, öc göyərər yerində.

***

Ancaq gediş dəyişmişdi döyüşdə,
Gərək hər an gözləyəsən gedişi.
Asurelə əltut gəldi Balasqel,
Gərək hər an gözləyəsən gedişi.

Nələr çəkdi Balasqeldən İşdayaq,
Qaraş, Düzər, Qızod ilə Üstüağ,
Niyə belə qan gəzirsən, yal-yaraq,
Gərək hər an gözləyəsən gedişi.

Dördtəkərli qoşquları qorxulu,
Geyimləri al dəmirdən toxunub,
Yorğunluqdan üzlər-gözlər yuxulu,
Gərək hər an gözləyəsən gedişi.

Əkbitəndən toplum gəldi üç günə,
Çıxdı dəmir qoşquların önünə,
Döyüşdülər uzununa, eninə,
Gərək hər an gözləyəsən gedişi.

Turq söylədi Filip oğlu Lamana,
-Ac at kimi nə gəlibsən samana,
Balasqelli dönüb öcə, yamana,
Gərək hər an gözləyəsən gedişi.

***

Laman dedi:-Eşitmişəm Yüzəri,
Deyiblər ki, yüz yol eşit, bir yol gör.
Söylənclərdən tanıyıram Mineli,
Deyiblər ki, yüz yol eşit, bir yol gör.

Gəldim görüm söyləncdəki ərləri,
Görüm burda gözoxşayan yerləri,

At belində quşa dönən elləri,
Deyiblər ki, yüz yol eşit, bir yol gör.

Turqtay dedi:-Mənəm indi İşdayaq,
Üstüağlar yetiribdir bu torpaq,
Burda ürək qoyub gedib çox qonaq,
Deyiblər ki, yüz yol eşit, bir yol gör.

Laman dedi:-Bizə otlaq gərəkdir,
Otlaq ətdir, otlaq süddür, çörəkdir,
Belə ölkə dayanışda tək-təkdir,
Deyiblər ki, yüz yol eşit, bir yol gör.

Turqtay dedi:-Yiyəsi var bu yurdun,
Tanrısı var hər ocağın, hər odun,

Deyiblər ki, yüz yol eşit, bir yol gör.

***

Dörd tərəfdə qızğın döyüş gedirdi,
Hər basarlıq keçir neçə vuruşdan,
Baş qoymuşdu bu döyüşdə çuqçular,
Hər basarlıq keçir neçə vuruşdan.

Qoşqulardan ox yağdıqca dörd yana,
Güc verirdi bu üstünlük Lamana,
O baxırdı qurğuyla ox atana,
Hər basarlıq keçir neçə vuruşdan.
Ancaq birdən dəyişildi döyüşlər,
Səngiyirdi geniş-geniş yürüşlər,
Üstünlükdə yaranmışdı dönüşlər,
Hər basarlıq keçir neçə vuruşdan.

Lapdan dönüş haradandı, nədəndi,
Tanrı özü doğruluğu güdəndi,
Güc tanrıdan gücsüzlərə yetəndi,
Hər basarlıq keçir neçə vuruşdan.

Tanı vurdu acıqanı arxadan,
Getdi böyük ürkü-qorxu aradan,
Manayyurda əltut oldu yaradan,
Hər basarlıq keçir neçə vuruşdan.

***

İlamyurddan vurdu gəldi Tanı şah,

Ağır vurum dəyər ancaq arxadan.
Gizli-gizli, dizin-dizin gəlmişdi,
Ağır vurum dəyər ancaq arxadan.

Axşam üstü Laman yorğun dönəndə,
Üzərinə tunc toppuzlar enəndə,
Öldü Laman ilk yeni il günündə,
Ağır vurum dəyər ancaq arxadan.

Ona daldan ağır qılınc vuruldu,
Qoşqudakı oxatanlar qırıldı,
Yorğun düşən lamançılar yoruldu,
Ağır vurum dəyər ancaq arxadan.

Parlayırdı Tanı şahın qılıncı,
Yellənirdi göydə ipək yapıncı,
Dərin idi qılıncının yarıncı,
Ağır vurum dəyər ancaq arxadan.

Qoşquları qoyub onlar qaçırdı,
Qaçanlara Tanı ölüm saçırdı,
Vuruşduqca Turqtaya yol açırdı,
Ağır vurum dəyər ancaq arxadan.

***

Çox qırıldı bu üç yanlı vuruşda,
Yaraqdadır indi parlaq üstünlük.
Qoşqulardan ox yağış tək yağırdı,
Yaraqdadır indi parlaq üstünlük.

Lamançılar düşmüşdülər üzüyə,
Dönmüşdülər qara ölü kötüyə,
Oxatanlar qanlı əzik-üzüyə,
Yaraqdadır indi parlaq üstünlük.

Bunu bilcək Turqtay bir də yüyürdü,
Qarşıdakı qoşquları kürüdü,
Çuqçular da irəliyə yeridi,
Yaraqdadır indi parlaq üstünlük.

Balasqelli, Asurelli dağıldı,
İstəkləri içlərində boğuldu.
Minellinin bicləməsi doğruldu,
Yaraqdadır indi parlaq üstünlük.

Tutuqlandı Asurelli neçə min,
Tanı dedi:-İşlərini bitirin,
Bir-bir qırın, yer üzündən itirin,
Yaraqdadır indi parlaq üstünlük.

***

Lamançılar dedi, bizi qırmayın,
Gücsüz daldan gəlir, güclü qabaqdan.
Çəm işlətdi, Tanı gəldi arxadan,
Gücsüz daldan gəlir, güclü qabaqdan.

Ancaq çoxu düşməyirdi qoşqudan,
İki toplum gözləyirdi busquda,
Lamançılar dağılırdı doğrudan,
Gücsüz daldan gəlir, güclü qabaqdan.

Üç gün sonra döyüş bir də başladı,
Oxatanlar oxlarını tuşladı,
Qılınc tutan at başını boşladı,
Gücsüz daldan gəlir, güclü qabaqdan.
Hər yürüşdə yüz-yüz yerə töküldü,
Bizuc ilə çox döş-qarın söküldü,
Qan qarışıq torpaq göyə çəkildi,
Gücsüz daldan gəlir, güclü qabaqdan.

Gah səngidi, gah qızışdı yürüşlər,
Dayanmadı gecə-gündüz döyüşlər,
Bağırtılar, qışqırtılar, söyüşlər,
Gücsüz daldan gəlir, güclü qabaqdan.

***

Tanı yardı sıraları neçə yol,
Qancıl ola gərək başçı döyüşdə.
Turq qabaqdan, Tanı isə, arxadan,
Qancıl ola gərək başçı döyüşdə.

Tanı aldı, tutuqladı, doğradı,
Sıraları qılınc ilə daradı,
Tək-tək qaçıb gizlənəni aradı,
Qancıl ola gərək başçı döyüşdə.

Tanı dedi:-Qırın, yaxın nə ki var,
Üç min ildir bunlar bizi soyurlar,
Yer tuturlar, bizi yersiz qoyurlar,
Qancıl ola gərək başçı döyüşdə.

Oğlum, Turqtay, vur bunları, yamanla,
Qancıl Əmən, Kamac, Həlləc, Lamanla,
Aldadıblar bizi yüz yol yalanla,
Qancıl ola gərək başçı döyüşdə.

Ay Minelli, birini də buraxma,
Dörd yerə böl hər qancılı yaraqla,
Qoy kəsilsin burdan əyri ayaqlar,
Qancıl ola gərək başçı döyüşdə.

***

Balasqelli, Asurelli bir oldu,
Birlik gərək ağ günlərə yol açа.
Qan-qadaya dartılırdı bu birlik,
Birlik gərək ağ günlərə yol açа.
Kəsilmədi qanın ardı-arası,
Bir də artdı Asurelin sırası,
Turqu yıxdı birdən köküs yarası,
Birlik gərək ağ günlərə yol açа.

Manayyurdu basıb aldı acıqan,
Tanı, Turqtay, Çuqçubaşı yarıcan,
Yaralılar əl çəkmədi vuruşdan,
Birlik gərək ağ günlərə yol açа.

Gecə gəldi Cumər ilə Manayqız,
Qız toplumu çılğın, diri, haraysız,
Yürüş etdi acıqana arasız,
Birlik gərək ağ günlərə yol açа.

Cumər od tək, ildırım tək çaxırdı,
Döşə, başa qızlar ox tək yağırdı,
Ürəklərdə yeni inam doğurdu,
Birlik gərək ağ günlərə yol açа.

***

Manayçılar, lamançılar didişir,
Qızın andı, ərin qolu güclüdür.
Manayyurdu boşaldırdı acıqan,
Qızın andı, ərin qolu güclüdür.

Qız toplumu oxdan keçdi qılınca,
Qılınc vurdu sıraları yarınca,
Dayanmadı Manayyurdu alınca,

Qızın andı, ərin qolu güclüdür.

Tuncər gəldi, silkələndi Mindiyar,
Döyüşlərə girdi dəmir qoşqular,
Gəmirtdədi it toplumu o ki var,
Qızın andı, ərin qolu güclüdür.

Cumər qartal sürüsünü kişlədi,
İti caynaq döşə, başa işlədi,
Qurdlar cumub yırtdı, sökdü, dişlədi,
Qızın andı, ərin qolu güclüdür.

Yaralı Turq, Tanı, Çuqçu vuruşur,
Qız, qadınlar kişilərə qarışır,
İtlər, qurdlar adamlara sarmaşır,
Qızın andı, ərin qolu güclüdür.

***

Lamançılar, həlləcçilər ürküdə,
Qorxu olsa ölür inam, bacarlıq.
Lamançılar üz qoydular batıya,
Qorxu olsa ölür inam, bacarlıq.

Onlar qaçdı, bunlar getdi dalınca,
Dənlədilər son tək-tükü qalınca,
Durmadılar qancıldan öc alınca,
Qorxu olsa ölür inam, bacarlıq.

Bu döyüşlər beş ay çəkdi, uzandı,
Minel yenə üstünlüyü qazandı,
Döyüşlərdən hamı bezdi, usandı,
Qorxu olsa ölür inam, bacarlıq.

Manayyurdun qaş-qabağı açıldı,
Ocaqlardan tüstü, alov saçıldı,
Turqtay adı tunc boşqaba yazıldı,
Qorxu olsa ölür inam, bacarlıq.

Bacar, Muğər sonra gəlib çatdılar,
Toplumları toplumlara qatdılar,
Sevinərək sevinclərə batdılar,
Qorxu olsa ölür inam, bacarlıq.

***

Manayyurdda bərkidildi qapılar,

Hər bir evin ilk qoruncu qapıdır.
Dəmir dirək, dəmir-düyün ağaclar,
Hər bir evin ilk qoruncu qapıdır.

Oturmuşdu başbilənlər, ərənlər,
Bu ölkənin gedişini görənlər,
Var-yoxunu el yolunda verənlər,
Hər bir evin ilk qoruncu qapıdır.
Bir yeni söz söyləyirdi hər öncül,
Tanı şahla Turq yatırdı üzümcül,
Yerdə qalan yaralılar ölümcül,
Hər bir evin ilk qoruncu qapıdır.

Dinti isə Əkbitənə çatırdı,
Ürəyində çox ağrılar yatırdı,
Qanığını* yanğısına qatırdı,
Hər bir evin ilk qoruncu qapıdır.

O gəlmişdi gənc Turqtayın üzünə,
Yazısını çəksin onun gözünə,
Bir yer etsin o, Başevdə özünə,
Hər bir evin ilk qoruncu qapıdır.

***

Alçiçəyin çırtlaq günü, ad günü,
Kimsəsizə kimsə olmaz özgədən.
Sığınmışdı o, Yanqunun adına,
Kimsəsizə kimsə olmaz özgədən.

Yanqudan çox o, Yanquya oxşayır,
Yanqu kimi o görünür, yaşayır,
Yanqulaşıb özgə adı daşıyır,
Kimsəsizə kimsə olmaz özgədən.

Alçiçəklə o oynayır, ağlayır,
Tuncay üçün ağlam**, göynəm saxlayır,
Gizli gedib hər bir yeri yoxlayır,
Kimsəsizə kimsə olmaz özgədən.

Turqız ona göz qoymuşdu, güdürdü,
Hərdən gəlib lap yanından ötürdü,
Gözlərində sanki tikan bitirdi,
Kimsəsizə kimsə olmaz özgədən.

Hərdən ondan soruşurdu Tuncayı,

Onun göyə ucalırdı harayı,
O, Turqıza göz olurdu dolayı,
Kimsəsizə kimsə olmaz özgədən.

***Təəssüf**
****Yas**

***

Turqız onu çağırtdırır yanına,
Bic qadınla ancaq qadın bacarar.
Deyir:-Necə oldu Tuncay keçindi,
Bic qadınla ancaq qadın bacarar.

-Tuncay məni qısqanırdı kiməsə,
Səs verirdi hər bir sözə, hər səsə.
Məni Turqa qısqanırmış, demə, sən,
Bic qadınla ancaq qadın bacarar.

-Yanqu, Turqu bura qatma havayı,
«Turq» söyləyib salma işə Turqtayı,
Mən bilirəm kim öldürüb Tuncayı,
Bic qadınla ancaq qadın bacarar.

Çıx get burdan, Tanı şahı gözləmə,
Çıxıb düzə Turqtayımı izləmə,
O, çox gəncdir, onu dinc qoy, izləmə,
Bic qadınla ancaq qadın bacarar.

-O, Çinçayda bunu deyib birinə,
Deyib, gərək mən od qoyam ərinə,
Girəm bir gün mən Tuncayın yerinə,
Bic qadınla ancaq qadın bacarar.

***

Turqız qovdu şah evindən Dintini,
Yalan sözlər hara düşsə qurd salar.
Aldı ondan Alçiçəyi, saxladı,
Yalan sözlər hara düşsə qurd salar.

Dedi:-Çıx get öz atanın yanına,
Sən yazısan öz yurdunun alnına,
Get, gir böyük Xaqanının qoynuna,
Yalan sözlər hara düşsə qurd salar.

Dinti dedi:-Məni qovub odlama,
Qaytar qızı, cızığını adlama,

Turqu saya qoyan yoxdur, çatlama,
Yalan sözlər hara düşsə qurd salar.
Üç min çuqçu döyüşçüm var burada,
Gəl qarışıq salma, Turqız, arada,
Mən Yanquyam, seçməm ağı qaradan,
Yalan sözlər hara düşsə qurd salar.

Çuqçulardan gedin, bir-bir soruşun,
Çuqçubaşı mənə görə vuruşur,
Qız alıblar, çoxu bura qarışıb,
Yalan sözlər hara düşsə qurd salar.

***

Turqız bir an «çuqçu» deyib düşündü,
«Bu, iş açar», bu işindən daşındı,
Ürəyini alıb getdi üşüntü,
Yalan sözlər hara düşsə qurd salar.

Dedi:-Gəl get, uşağını əmizdir,
Sənin Turqtay söyləməyin çox tezdir,
Sənin üzün bir üz deyil, üç üzdür,
Yalan sözlər hara düşsə qurd salar.

Oturduğun yer Manayın yeridir,
O ölməyib, o hələ də diridir,
Yaqu-manu ondan min il geridir,
Yalan sözlər hara düşsə qurd salar.

Dinti dedi:-Mən bunları bilirəm,
Buna görə mən bu evə gəlirəm,
Mən Turqtaya ürəyimdə gülürəm,
Yalan sözlər hara düşsə qurd salar.

Mən Tuncayın körpəsinə anayam,
Tuncay üstə məni çoxdur qınayan,
Sevgi üstə, düzlük üstə sınayan,
Yalan sözlər hara düşsə qurd salar.

***

Tək ana yox, döyüşçüyəm mən hələ,
Evi, çölü dolandıran anadır.
Kişilərin başı yurda qarışıq,
Evi, çölü dolandıran anadır.
Mən çuqçuyam, Sansi qızı Yanquyam,
Mən sevgidə, analıqda qayğıyam,

Bu Başevdə mən qapalı sorğuyam,
Evi, çölü dolandıran anadır.

Sən deyirsən, niyə Tuncay keçindi,
Sən de, necə tək yaşayım mən indi,
Ah, ürəyim, ah, ürəyim uçundu,
Evi, çölü dolandıran anadır.

Yıxılaraq Dinti iki bükülür,
Gözlərindən qanlı yaşlar tökülür,
Qolu, beli, boynu tarım çəkilir,
Evi, çölü dolandıran anadır.

Turqız dedi:-Onu yerdən götürün,
Aşağıda sağatçıya yetirin,
Sağaldaraq öz yanıma gətirin,
Evi, çölü dolandıran anadır.

***

Tanı, Turqtay gəlib çıxdı Başevə,
Doğma yurdda yara lap tez sağalır.
Neçə yerdən yaralıydı ikisi,
Doğma yurdda yara lap tez sağalır.

Əkbitəndə qoca, qarı, gənc, uşaq
Qarşıladı ərənləri qaçaraq,
Çalğı, mahnı, oyna-oyna, təmtəraq,
Doğma yurdda yara lap tez sağalır.

Əl atdılar, üzəngidən tutdular,
Başlarına al çiçəklər atdılar,
Dallarınca Başevədək yortdular,
Doğma yurdda yara lap tez sağalır.

Evyol, gəzyol, keçyol, çölyol doluydu,
Turqtay üçün bu, ucalıq yoluydu,
Tanı şaha bu, ana tək uluydu,
Doğma yurdda yara lap tez sağalır.

Dinti çıxdı, o yalladı Quşatı,
Turqun keçdi üz-gözündən qızartı,
«Bu qız kimdir, Yanqu, Dinti, qaraltı?»
Doğma yurdda yara lap tez sağalır.

***

Turq sarsıldı - atdan düşdü, bayıldı,
Ölmüş sevgi bir baxışla dirilər,
Qucaqladı qız Turqtayın köksünü,
Ölmüş sevgi bir baxışla dirilər.

-Turq, nə oldu, Turq, başına dolanım,
Turq, könlümdən böyük ağrı sallanıb.
Turq, sənindir mənim olan-qalanım,
Ölmüş sevgi bir baxışla dirilər.

Tanı dedi:-Qovun getsin Yanqunu,
Silin Turqun gözlərindən yuxunu,
Yelə verin bu yaranan qorxunu,
Ölmüş sevgi bir baxışla dirilər.

Turqız dedi:-Çuqçuları var onun,
Caynaqları çox itidir quzğunun,
Döz azcana, tapaq gizli qurğunu,
Ölmüş sevgi bir baxışla dirilər.

Tanı dedi: – Qovun getsin Çinçaya,
Tuş deyilmiş bu qız bizim Tuncaya,
Siz baxmayın göz yaşına, haraya,
Ölmüş sevgi bir baxışla dirilər.

***

Bir ağ ata mindirdilər Dintini,
Aldanışdır sevgi ovsun olanda.
Üç atlıyla onu yola saldılar,
Aldanışdır sevgi ovsun olanda.

Tapşırdılar hoydu-hoydu olmasın,
Göz qoyun ki, çöldə səs-küy salmasın,
Bir də sizi satın-matın almasın,
Aldanışdır sevgi ovsun olanda.
Yol getdilər on gün, dinməz-söyləməz,
Onuncu gün baş apardı küyləmə,
Bir-birini onlar dinlər-dinləməz,
Aldanışdır sevgi ovsun olanda.

Biri azca vurulmuşdu Dintiyə,
Qız baxırdı o, qırcanan pintiyə,
Qaş-göz ilə söz atırdı köntövə,
Aldanışdır sevgi ovsun olanda.

-Alınyazım mənim demək beləymiş,
Gənc yaşımda gərək ərim öləymiş,
Gözəllərin sonu yarım köləymiş,
Aldanışdır sevgi ovsun olanda.

***

Bu gözələ gülüb dedi yaraqlı,
-Gözəl gərək düzgün seçə yerini,
İki yandan sən ölkələr gəlini,
Gözəl gərək düzgün seçə yerini.

-Qandır, öcdür, paxıllıqdır gözəllik,
Tanrı sevinc verdi mənə onillik,
Göz qırpımı olub keçdi gəlinlik,
Gözəl gərək düzgün seçə yerini.

-Niyə çıxdın, Yanqu bacı, Başevdən,
Sənin üçün düşünürəm mən hərdən,
Öz yerini saxlamadın sən nədən,
Gözəl gərək düzgün seçə yerini.

-Mən gözələm, məni sevir Turq hələ,
Elə-belə baxmaq olmaz gözələ,
Əyri yolla getsən yolun düz gələr,
Gözəl gərək düzgün seçə yerini.

-Gözəl olsan, gözəl olar dilin də,
Qovulmazdın Mindiyarın elindən,
Su iyi var sən tək Çinel gəlində,
Gözəl gərək düzgün seçə yerini.

***

-Adın nədir, gözəl oğlan?
-Dədədüz!
-Düzlük gərək işdə ola, adda yox,
Sənin bunca baş-qulağın gözəldir,
Düzlük gərək işdə ola, adda yox.

-Mən çörəkçi bir varlının oğluyam,
Gözəl-mözəl olmasam da, doğruyam,
Əyri gedən dağ-daş görər, ağrıyar,
Düzlük gərək işdə ola, adda yox.

-Sən varlısan, mən də parlaq gözələm,
Dağa-daşa düşsəm belə, dözənəm,

Dürtməcədən, atmacadan küsənəm,
Düzlük gərək işdə ola, adda yox.

Atam Sansi, başçım Xaqan, özüm gül,
Qızıl, gümüş, çörək-mörək var deyil,
Dolanışın gözəlliyi – sev, sevil,
Düzlük gərək işdə ola, adda yox.

-Dədədüzəm, sənə vurğun yaraqlı,
Ola bilməz kölə qızdan adaxlı,
Bulud altdan çıxan günəş yanaqlı,
Düzlük gərək işdə ola, adda yox.

***

-Bağlı ollam sənə, dadlı, yatımlı,
Dirrik olmaz kimdə dad-duz olmasa.
Gözəllikdə axtar, gülüm, dad-duzu,
Dirrik olmaz kimdə dad-duz olmasa.

-Keçmək olmaz sənin kimi gözəldən,
İş üstdəyəm, gözəl, axı həm də mən,
Gözəl olur söz anlayan, söz bilən,
Dirrik olmaz kimdə dad-duz olmasa.

-İlk baxışdan bildim mənə bağlısan,
Mindiyarın şahlığından dağlısan,
Qorxmaz gəncsən, sıvrı, ipək bığlısan,
Dirrik olmaz kimdə dad-duz olmasa.
Sənin ollam, məni qaçır Çinçaya,
Orda dönək böyük, güclü olaya,
Mən günəşə çıxma deyim, sən aya,
Dirrik olmaz kimdə dad-duz olmasa.

-Dədədüzəm, Çörəkçilər boyundan,
Manay şahın Ağüz ellər soyundan,
Gəl, öp mənim qılıncımdan, yayımdan,
Dirrik olmaz kimdə dad-duz olmasa.

***

Üç gün sonra qaçdı Dinti, Dədədüz,
Birləşdirir, yollaşdırır yol bizi,
Gecə-gündüz yol getdilər Çinçaya,
Birləşdirir, yollaşdırır yol bizi.

Çox getdilər, atı yaman yordular,

Gəlib yaşıl bir talada durdular,
Ox atdılar, bir cüyürü vurdular,
Birləşdirir, yollaşdırır yol bizi.

Ocaq çatıb, yeyib, içib, yatdılar,
Bir-birini qırtıb, dartıb, yırtdılar,
Sonra dərin bir yuxuya batdılar,
Birləşdirir, yollaşdırır yol bizi.

Ayrılanda Dinti dedi:-Ərənim,
Sənə verdim Tanrı mənə verəni,
Turqız, Tanı boğazıma dirənib,
Birləşdirir, yollaşdırır yol bizi.

Sən mənim ol, yaşamını mənə ver,
Yaratmadan hay-küy, haray, səs-səmir,
Biz uçuraq Mindiyarı yerbəyer,
Birləşdirir, yollaşdırır yol bizi.

***

Dədədüzün iki gözü bərəldi,
Qız istəsə bir ölkəni dağıdar,
Dedi:-Gülüm, çatmaz buna gücümüz,
Qız istəsə bir ölkəni dağıdar.
Dinti dedi:-Mənim arxam böyükdür,
Çinçaydakı toplumlarım yürükdür,
Tanı şahsa içəridən çürükdür,
Qız istəsə bir ölkəni dağıdar.

Dedi, Turq da üzdən mənə vurğundur,
Buna görə üzü-gözü solğundur,
O da bizim yürüşlərə uyğundur,
Qız istəsə bir ölkəni dağıdar.

Üstün gəlsəm ad-sanını yayaram,
Səni böyük aparıcı qoyaram,
Mən özümə səni bir ər sayaram,
Qız istəsə bir ölkəni dağıdar.

Nə deyirsən, əlini ver əlimə,
«Yox» söyləmə səni sevən könlümə,
Sən qonaq ol Xaqanıma, elimə,
Qız istəsə bir ölkəni dağıdar.

***

-Burda mənim çuqçularım neçə min,
Bizi güc yox, bizi inam yaşadır.
Üç min çuqçu otuz min ər gücündə,
Bizi güc yox, bizi inam yaşadır.

Dədədüzü düşündürdü bu sözlər,
O dodaqlar, o yanaqlar, o gözlər,
Qız üzündən boylanırdı çox üzlər,
Bizi güc yox, bizi inam yaşadır.

Bu Turqtayın başbiridir deyəsən,
Tuncayın da başbiriydi o, dünən,
Mənə niyə könül verir, bəs nədən,
Bizi güc yox, bizi inam yaşadır.

Dedi:-Gedim mən bununla Çinçaya,
Gedib bir də qayıdaram üç aya.
Gördüyümü danışaram Turqtaya,
Bizi güc yox, bizi inam yaşadır.

Bu, qız deyil,-dedi – sanki Tanrıdır,
Düşüncəsi, sözü-mözü durudur,
Bunun bütün istəkləri ayrıdır,
Bizi güc yox, bizi inam yaşadır.

***

Əl verdilər, birləşdilər, güldülər,
Başbir olan yolbir olar, deyiblər,
Öpüşdülər, qızışdılar, söndülər,
Başbir olan yolbir olar, deyiblər.

Dədədüzün baş olmaqda gözü var,
Hara gedib çatıb görək başçılar,
Başçıların ölkəsidir Mindiyar,
Başbir olan yolbir olar, deyiblər.

Yelçəkənə at yortdular durmadan,
Ağ üzləri yalayırdı boz duman,
Yol üstündə ev qurmuşdu bir şaman,
Başbir olan yolbir olar, deyiblər.

Dinti dedi:-Şaman, bizə qam elə,
Buludları endir, bizə dam elə,
Göydən birlik gətir, bizi tam elə,
Başbir olan yolbir olar, deyiblər.

Şaman dedi:-Qız, üz-gözün durudur,
Söylə, yolun hansı yurda sarıdır,
Uğurelə burdan yollar yarıdır,
Başbir olan yolbir olar, deyiblər.

***

-Mən Sansinin sonbeşiyi, Yanquyam,
Doğmacalar doğmalardan doğmadır.
Mənim başçım, böyük Çinçay Xaqanı,
Doğmacalar doğmalardan doğmadır.

-Sən ölmüsən, Yanqu, artıq bir ildir,
Atan Sansi düşüb, o sağ deyildir,
Bu torpaqlar Mindiyardır, Mineldir,
Doğmacalar doğmalardan doğmadır.
Göydən gələn səslər deyir yavaşdan,
Əl götürün acgözlükdən, savaşdan,
Sizi ağır günlər gözlər o başdan,
Doğmacalar doğmalardan doğmadır.

Burda qalın, bu gün yola çıxmayın,
Ağ buluddan gözləməyin yağmağı,
Şaman elin atasıdır, qorxmayın,
Doğmacalar doğmalardan doğmadır.

Dinti dedi:-Yolçu yolda gərəkdir,
Ağ buludlar bulud deyil, ələkdir,
Şaman özü belə yeldir, küləkdir,
Doğmacalar doğmalardan doğmadır.

***

-Haydı,-dedi Dinti, çapdı Dədədüz,
Çap get, səni çağıranda uzaqlar.
At belində danışırdı ikisi,
Çap get, səni çağıranda uzaqlar.

Yorğa gedib oylaqları keçdilər,
Yaylaqları, qışlaqları keçdilər,
Meşələri, batdaqları keçdilər,
Çap get, səni çağıranda uzaqlar.

Yan keçdilər Uğureldən, Xançudan,
Yorğun-arğın dayandılar Çuqçuda,
Sansi gəldi, danışmadı qorxudan,

Çap get, səni çağıranda uzaqlar.

Sansi dedi:-Hanı Yanqu, Alçiçək,
Siz danışın o yerlərdən bir görək,
Tuncayımın keçinməsi nə demək,
Çap get, səni çağıranda uzaqlar.

-Mən Yanquyam, ata, özgə deyiləm,
Çox yorğunam, bulanmışam, mən liləm,
Nə olub ki, bu yaşımda mən öləm,
Çap get, səni çağıranda uzaqlar.

***

–Sən Dintisən, qızım, Yanqu deyilsən,
Ata, ana oxşarlığa aldanmaz.
Deyən ölüb Yanqu, mənə demirsən,
Ata, ana oxşarlığa aldanmaz.

Çox oxşayır ona qaşın-qabağın,
Onun kimi dikdir ətli yanağın,
Baxış onda duru, səndə bayağı,
Ata, ana oxşarlığa aldanmaz.

-Dəyişmişəm, ata, ana olandan,
Mən özümü bəzəmədim yalandan,
Kökəlmişəm Tuncay ilə qalandan,
Ata, ana oxşarlığa aldanmaz.

Az vayzaqla, məni onla qarışdır,
Apar məni, Xaqan ilə görüşdür,
Yol tap məni onun ilə barışdır,
Ata, ana oxşarlığa aldanmaz.

-Bir çapıq var sənin boynun dalında,
Göy çillər var dirsəyində, qolunda,
İki qırış olmalıdır alnında,
Ata, ana oxşarlığa aldanmaz.

***

Dinti qorxdu elə bil ki Sansidən,
«Öldür, əyri yerə quyla doğrunu».
Sansi qalsa mənə yeni iş açar,
Öldür, əyri yerə quyla doğrunu.

Dədədüzün əsdi qoşa dizləri,

Qara çaldı, ölüşgədi gözləri,
Eşidəndə bu qadalı sözləri,
Öldür, əyri yerə quyla doğrunu.

«Bu, qız deyil, gözdən gizli yarasa,
Bu, məni də öldürəcək hardasa,
Mən gedərəm, bu yerlərdə qalarsam,»
Öldür, əyri yerə quyla doğrunu.
Dedi: «-Gərək bu Dintini öldürəm,
Düzlük nədir, bu qancıla bildirəm,
Üzündəki ağ örtüyü qaldıram,»
Öldür, əyri yerə quyla doğrunu.

Bu duyğunu başa düşdü Dinti də,
Düyünlədi yumruğunu indidən.
Lapdan dedi, «Öldürərəm onu mən»,
Öldür, əyri yerə quyla doğrunu.

***

Yola düşdü Dinti, Sansi, Dədədüz,
Hər bir işdə iç-çölü var hərənin.
Görən burda öldürəcək kim kimi,
Hər bir işdə iç-çölü var hərənin.

Dinti tez-tez çəkilirdi arxaya,
Bu, salırdı Dədədüzü qorxuya,
Sansi acdı, güc vermişdi qorğaya,
Hər bir işdə iç-çölü var hərənin.

O, Sansiyə dedi:-Gərək qaçaq biz,
Qıza qarşı gərək duraq ikimiz,
Burularıq qabaqdakı dikdə biz,
Hər bir işdə iç-çölü var hərənin.

Yanqu deyil, Dinti devdir deyəsən,
Bundan necə üzülüşək biz görən,
Bunu gərək tez çatdırım Turqa mən,
Hər bir işdə iç-çölü var hərənin.

Turqtay sevir bu Dintini olmaya?
Bu bir devdir, basılmayan, solmayan,
Qaşı-gözü düzəltmədir, söz yalan,
Hər bir işdə iç-çölü var hərənin.

***

Dədədüzlə Sansi tində qaçdılar,
Qaçmağın da ölçüsü var, yeri var.
Dinti bir də gördü onlar yoxdular,
Qaçmağın da ölçüsü var, yeri var.
Axtardılar, tapmadılar onları,
Dinti dedi, «Qoy tökülsün qanları».
Çatıb artıq onların da sonları,
Qaçmağın da ölçüsü var, yeri var.

Dinti gəzdi, qapıları çox döydü,
Tapmadıqca öz-özünü o söydü,
Getdi Çinçay xaqanına baş əydi,
Qaçmağın da ölçüsü var, yeri var.

Dedi:-Xaqan, yol tapmışam Turqa mən,
Alçiçəyi aldı Turqız əlimdən,
Qaçanları tapdır Qobuçölündə,
Qaçmağın da ölçüsü var, yeri var.

Manmən dedi:-Tap onları, gəbərtdir,
Yüz atlını dallarınca səyirtdir.
İzlərini bu torpaqdan itizdir,
Qaçmağın da ölçüsü var, yeri var.

***

İndi daha düzəlməkdə aramız,
Barışıq da gizli gedən döyüşdür.
Bizim ipək, Mindiyarın satalı,
Barışıq da gizli gedən döyüşdür.

Dəyiş sən də, Yanqu deyil, Dinti ol,
Bicləmədə* dəyişdiyol, döndüyol,
İpək yolu, söz yoludur indi yol,
Barışıq da gizli gedən döyüşdür.

Dinti güldü, ancaq könlü qırıldı,
Hıçqıraraq o, Manmənə sarıldı,
O, özgə bir görkəm aldı, quruldu,
Barışıq da gizli gedən döyüşdür.

Yola düşdü yüz atlıyla yollara,
Çinellilər səpələndi yallara,
Göz oldular ağaclara, kollara,
Barışıq da gizli gedən döyüşdür.

***Siyasət**

Səyirtdilər iti-iti atları,
Aralayıb kolu-suyu, otları,
Hürkütdülər dörd bir yana itləri,
Barışıq da gizli gedən döyüşdür.

***

Qaçanları axtardılar neçə gün,
Əldən gedən getdi, çətin qayıdar,
Sınıq-salxaq qayıtdılar Çinçaya,
Əldən gedən getdi, çətin qayıdar.

Xaqan dedi:-Gözəl Dinti, sağ ol sən,
Gizli işdə hər şey gəlir əlindən,
Çoxdankı tək çox sevirəm səni mən,
Əldən gedən getdi, çətin qayıdar.

Unut Turqu, o, Çinçaya gərəkdir,
Bizim üçün indi hər şey ipəkdir,
İpək bizə böyük dirrik deməkdir,
Əldən gedən getdi, çətin qayıdar.

Çinçay Turqu çəkməlidir yanına,
Çinel qanı çatmalıdır qanına,
Çıxmalıdır Muğellinin sonuna,
Əldən gedən getdi, çətin qayıdar.

Muğellilər çapır bizim Çinçayı,
Ona qarşı qoymalıyıq Turqtayı,
Qoy qayıtsın onla çuqçu alayı,
Əldən gedən getdi, çətin qayıdar.

***

Xaqan aldı qucağına Dintini,
Bol sevincdir bir oxşantı qadına.
Onu öpdü, saçlarını oxşadı,
Bol sevincdir bir oxşantı qadına.

Gözoxşayan bu gözələ baxanda,
Ürəklərdə istək, sevgi doğanda,
Uşaqlaşdı, dintiləşdi Xaqan da
Bol sevincdir bir oxşantı qadına.
Könüllərə birdən yanğı yeridi,
Baxdı, baxdı, ikisi də kiridi,
İki istək bir-birində əridi,

Bol sevincdir bir oxşantı qadına.

Bu, sevgidi, yoxsa yanğı, bilən yox,
Sevgidirsə niyə onda solan yox,
Solğuntuda, sarsıntıda ölən yox,
Bol sevincdir bir oxşantı qadına.

Ancaq Dinti Turqu gizli sevirdi,
Ürəyində o igidi öyürdü,
«Mən Turqlaşıb qalmalıyam» deyirdi,
Bol sevincdir bir oxşantı qadına.

***

Dinti yenə oynar oldu Başevdə,
Könül çəkir, göz oxşayır oynamaq.
Xaqan baxdı oynar qıza, sevindi,
Könül çəkir, göz oxşayır oynamaq.

Bu Başevdə oynağan qız çox idi,
Qızlar içrə Dintiqızdan yox idi,
Dinti incə göyərçin tək ağ idi,
Könül çəkir, göz oxşayır oynamaq.

Oynayırdı qaşlar, gözlər, dodaqlar,
Dalğalanır incə qollar, barmaqlar,
Vurulurdu ona gələn qonaqlar,
Könül çəkir, göz oxşayır oynamaq.

Fırlanırdı, hərlənirdi, süzürdü,
Qaş atırdı, hərdən dodaq büzürdü,
Ağ üzündə boz kölgələr gəzirdi,
Könül çəkir, göz oxşayır oynamaq.

Niyə belə ikiliydi bu oynar,
Üzündə buz, gözlərində su qaynar,
Qız, dayanma, qız, bel oynat, qız, oyna,
Könül çəkir, göz oxşayır oynamaq.

***

Dəyişmişdi üzü-gözü Dintinin,
İşlək qızdan üz döndərir gözəllik.
O durmuşdu qulluğunda Xaqanın,
İşlək qızdan üz döndərir gözəllik.

O gözəllik getdi ənlik-kirşanla,

Tutuşdurma qızılgülü yovşanla,
İşi indi düyünlənib Xaqanla,
İşlək qızdan üz döndərir gözəllik.

Düşündüyü Turqdur, bir də Alçiçək,
Qoca Xaqan oynağana nə gərək,
Bu Turq deyir, Xaqan isə al ipək,
İşlək qızdan üz döndərir gözəllik.

Bütün günü orda, burda əlləşir,
Onun ilə, bunun ilə dilləşir,
Güzgü üzü kobudlaşır, çilləşir,
İşlək qızdan üz döndərir gözəllik.

Sevməyirdi Dinti böyük Xaqanı,
Bu istəkdə çəkməyirdi qan qanı,
Dinti artıq başa düşüb, oyanıb,
İşlək qızdan üz döndərir gözəllik.

***

Bir gün Dinti getdi Budda yanına,
Sevgi dibdən dəyişdirir adamı,
Dedi:-Ata, mən çoxlu qan tökmüşəm,
Sevgi dibdən dəyişdirir adamı.

İndi sevib mən də özgə birini,
İtirmişəm bu yerlərdə yerimi,
İndi daha düz görürəm əyrini,
Sevgi dibdən dəyişdirir adamı.

Budda dedi:-Sən sevirsən Xaqanı,
Aranızda bir başqası dayanıb,
O qoymayır ürək çəkə qan qanı,
Sevgi dibdən dəyişdirir adamı.
Qız olsan da alınyolun dolaqdır,
Çox kişi var, sənə vecsiz qonaqdır,
Birisi var, tək o, sənə dayaqdır,
Sevgi dibdən dəyişdirir adamı.

Mən Buddayam, ürəklərin açarı,
Bir köynəkdən başqa mənim yox varım,
Xaqan sənin, Budda mənim taparım,
Sevgi dibdən dəyişdirir adamı.

Dədədüz söyləncі

Turq eşitdi Başevdəki olayı,
Sevgi quşu tək qanadla uçammaz.
Turqız qovub Yanquqızı Başevdən,
Sevgi quşu tək qanadla uçammaz.

O, Duzdağdan yola düşdü Çinçaya,
Quşat onu çatdırarkən Altaya,
Ordan getdi Uğurelə bir aya,
Sevgi quşu tək qanadla uçammaz.

«Yanqu» dedi gözü, könlü, ürəyi,
Ötdü atla iti çapan küləyi,
«Dayan» dedi ona göylər şimşəyi,
Sevgi quşu tək qanadla uçammaz.

Turq bilmirdi o, Yanqu yox, Dintidir,
Yay qaşları qılıncdan da itidir,
O qancılın üzü bir yox, yeddidir,
Sevgi quşu tək qanadla uçammaz.

Turq Yanqunu qaytarmağa gedirdi,
Yolu, yalı ildırım tək ötürdü,
Ondan başqa hər şey gözdən itirdi,
Sevgi quşu tək qanadla uçammaz.

***

Yolda gördü Dədədüzü, Sansini,
Görüş var ki, belə göydəndüşmədir.
Qaçdı Turqun qabağına Dədədüz,
Görüş var ki, belə göydəndüşmədir.

-Böyük Turqtay,-dedi ona Dədədüz,
Kəsi olsun sənə iki gözümüz,
Doğru sözdür söylənilən sözümüz,
Görüş var ki, belə göydəndüşmədir.

Biz Yanqunu ötürürdük Çuqçuya,
Yanqu isə oxşamırdı Yanquya,
Sansi görüb onu düşdü qorxuya,
Görüş var ki, belə göydəndüşmədir.

Sansi dedi:-Sən Dintisən, Yanqu yox,
Səndə Yanqu balamdakı duyğu yox,

Dilində də onda olan vurğu yox,
Görüş var ki, belə göydəndüşmədir.

Mən ilk gündən inanmırdım sözünə,
Gah süzülən, gah qıyılan gözünə,
Sonra gəlib çıxdıq sözün düzünə,
Görüş var ki, belə göydəndüşmədir.

***

Turq dedi ki:-Düzü düpdüz söyləyin,
Ox buraxmaq, yay gizləmək nə gərək.
O, Dintisə, Yanqu özü hardadır,
Ox buraxmaq, yay gizləmək nə gərək.

Sən də söylə, Sansi ata, üstəlik,
Hara gedək, nə eləyək hələlik,
Yanqu deyib biz vuruşa bilərik,
Ox buraxmaq, yay gizləmək nə gərək.

Sansi dedi:-Mənim qızım özgədir,
Bu, Yanqunun qarşısında kölgədir,
Bu, qız deyil, bir təkədir, cöngədir,
Ox buraxmaq, yay gizləmək nə gərək.
Baş əyirəm, ey böyük Turq, qarşında,
Nəsə vardır Yanquqızın başında,
O nə görüb hələ bu gənc yaşında,
Ox buraxmaq, yay gizləmək nə gərək.

-Nə olacaq, Tuncay öldü, o qaldı,
Heç bilmədim sonra Yanqu nə oldu,
Tək uşaqla o gəlin dul sayıldı,
Ox buraxmaq, yay gizləmək nə gərək.

***

-Haydı, gedək, onu mənə göstərin,
Gözlər uyan, ürəklərsə duyandır.
Baxım görüm o Yanqudur, ya Dinti,
Gözlər uyan, ürəklərsə duyandır.

İlk baxışdan mən Yanqunu seçərəm,
Onun üçün mən hər şeydən keçərəm,
Yalan olsa mən al qanlar içərəm,
Gözlər uyan, ürəklərsə duyandır.

Dədədüzlə Sansi yolu qayıtdı,

Turqun sözü ürəkləri ovutdu,
Bunlar Turqu silkələdi, ayıltdı,
Gözlər uyan, ürəklərsə duyandır.

Quşat çapdı Çuqçuelə durmadan,
Dinməz gecə ondan heç nə sormadan,
Keçidlərdə səsə, sözə varmadan,
Gözlər uyan, ürəklərsə duyandır.

Sansi Turqu öz evində saxladı,
Dədədüzlə hər bir yanı yoxladı,
Qapı-bacanı qayım-qayım bağladı,
Gözlər uyan, ürəklərsə duyandır.

***

Daşqın qalxdı, uçdu yallar, uçqunlar,
Adam seli çay selindən qorxulu,
Muğellilər Çinellini çapırdı,
Adam seli çay selindən qorxulu.
Boğazlardan qanlı səslər qopurdu,
Boz atlılar yeri-yurdu çapırdı,
Əldən çörək, gözdən odu qapırdı,
Adam seli çay selindən qorxulu.

Kişnərtilər, bağırtılar qarışıq,
Muğellilər ev-eşiyə daraşıb,
El, obanın yoxdur artıq duruşu,
Adam seli çay selindən qorxulu.

Evlər yanır, bəyirməkdə mal-qara,
Dil açaraq xırıldayır yal-yaraq.
Düyü, geyim, arpa alır, qaçaraq,
Adam seli çay selindən qorxulu.

Bildirmələr, göstərişlər Muğərdən,
Adam ölür, qan tökülür heç nədən.
Bir qılıncla aşır, düşür üç gödən,
Adam seli çay selindən qorxulu.

***

Sansi deyir:-Muğellilər gəliblər,
Çapqınçılıq heç igidlik sayılmır.
Turq söyləyir:-Çıxaq, tapaq Muğəri,
Çapqınçılıq heç igidlik sayılmır.

Bunu deyib Turq atılır döyüşə,
Bu yol ilə o, Muğərlə görüşə,
O bağırır:-Son qoyunuz bu işə!
Çapqınçılıq heç igidlik sayılmır.

Dağıldıqca sınır Çinel toplumu,
Turq ayqırır, kəsir kəndin yolunu,
Üzərinə yağır oxun yaylımı,
Çapqınçılıq heç igidlik sayılmır.

O bağırır dəli qaplan sayağı,
-Mən Turqtayam, yerə qoyun yarağı,
Toxunmazdır, bilin, Çinel torpağı,
Çapqınçılıq heç igidlik sayılmır.

Niyə belə çapırsınız bu yeri,
Yandırırsız yurdu, evi, çəpəri,
Alın, atın qabağıma Muğəri,
Çapqınçılıq heç igidlik sayılmır.

***

Muğər atır qılıncını torpağa,
Qılıncdan da kəsərlidir göstəriş.
-Bilməmişik, – deyir – Turqtay burdadır,
Qılıncdan da kəsərlidir göstəriş.

Turq deyir ki,-Çapılanı qaytarın,
Çapqınçılıq oğurluqdur, qurtarın,
Buğdanızı zəminizdə axtarın,
Qılıncdan da kəsərlidir göstəriş.

Bundan sonra Muğel bilsin, anlasın,
Çapqınçını hamı döysün, danlasın,
Kim fərədir öz damında banlasın,
Qılıncdan da kəsərlidir göstəriş.

Əkin, biçin, alver günün tapıncı,
Çapqınçılıq Minelliyə yabançı,
Qoy işləsin qarıncılla adamcıl,
Qılıncdan da kəsərlidir göstəriş.

Atınızı al ipəklə yükləyin,
Könlünüzü yaxşılıqla kökləyin,
Vurun, yıxın, çapqınçını siz döyün,
Qılıncdan da kəsərlidir göstəriş.

***

Muğellilər çəkildilər, getdilər,
Selə qarşı üzmək ağır ölümdür.
Muğər dedi:-Böyük Turqtay deyəndir,
Selə qarşı üzmək ağır ölümdür.

Hər gələndə bizə də bir baş çəkin,
Hər bir evin sapandında yüz düyün,
Çapqınçını gəlin orda siz döyün,
Selə qarşı üzmək ağır ölümdür.
Yoxsulluğun qabağını alın siz,
Qışdan yaya, yaydan qışa acıq biz,
Onda hamı öləcək «öl» desəniz,
Selə qarşı üzmək ağır ölümdür.

Turq söylədi:-Əkin, biçin, becərin,
Qoy əl tutsun düşər ilə köçəri,
Çölə deyil, gücü verin içəri,
Selə qarşı üzmək ağır ölümdür.

Mən Turqtayam, Tanı şahın oğluyam,
Mindiyardır bizi bizə bağlayan,
Burda gərək mən çəkimi saxlayam,
Selə qarşı üzmək ağır ölümdür.

***

Sansi gəldi, Dədədüz də onunla,
Göz də gülür qurtaranda ölümdən.
Dedilər ki, Xaqan gəlib qapıya,
Göz də gülür qurtaranda ölümdən.

Xaqan dedi:-Turq sağ olsun, gəlibdir,
Çapqınlığı qabaqcadan bilibdir,
Gör Çineldən neçə mini ölübdür,
Göz də gülür qurtaranda ölümdən.

Başev böyük qonağını gözləyir,
Çinellilər sizə sevgi bəsləyir,
Hər ev, hər yurd indi Turqu səsləyir,
Göz də gülür qurtaranda ölümdən.

Çinçay yaxın, Turqay yorğun, yol ağır,
Turqa bütün el səs verir, el baxır,
Ağızlardan «sağol», «sağol» söz yağır,

Göz də gülür qurtaranda ölümdən.

«Yanqu» deyib Turq hər yanı gəzirdi,
Ölmüş sevgi onu yenə üzürdü,
Bu səs-küydən, hay-həşirdən bezirdi,
Göz də gülür qurtaranda ölümdən.

***

Dinti onu qarşıladı qapıda,
Sevgi dadlı-duzlu oyaq yuxudur.
Yuxulaşıb Yanqu ona gülürdü,
Sevgi dadlı-duzlu oyaq yuxudur.

Turq əlilə ovuşdurdu gözünü,
Bu yuxudan yan elədi üzünü,
Qucaqladı Dinti Turqun dizini,
Sevgi dadlı-duzlu oyaq yuxudur.

Dedi:-Turqum, mən Dintiyəm, Yanqu yox,
Mən sevgiyəm başdan-başa, yuxu yox,
Öz sevgimdə Xaqandan da qorxum yox,
Sevgi dadlı-duzlu oyaq yuxudur.

Sənə sevgim məni bütün dəyişdi,
Qandım dirrik döyüş deyil, duruşdu,
Qancıl könlüm gözəlliklə barışdı,
Sevgi dadlı-duzlu oyaq yuxudur.

Səni deyib gəlmiş idim ora mən,
Anan məni qovdu o gün Başevdən,
Düz deyirəm hər bir şeyi, dinlə sən,
Sevgi dadlı-duzlu oyaq yuxudur.

***

-Söz ver mənə, dönməyəsən sözündən,
Keç güc varkən əyri yoldan düz yola,
Çılğınlığım, qancıllığım, keçmişim,
Keç güc varkən əyri yoldan düz yola.

Turq qaldırdı onu yerdən, söylədi:
-Hamı böyük sevgisinə kölədi,
Sevgi də var sən tək elə-belədi,
Keç güc varkən əyri yoldan düz yola.

Mən sevmişəm, aldanmışam, qızmışam,

Böyük sevgi yazısını pozmuşam,
Yanquqıza oddan sonev qazmışam,
Keç güc varkən əyri yoldan düz yola.
-Nə deyirsən... Yanquqıza, sonev, sən,
-Mən qazmışam ona düzü, sonev mən,
Söylə, məni, ya Yanqunu sevirsən,
Keç güc varkən əyri yoldan düz yola.

-Nə deyirsən, mən Yanqunu sevirdim,
O tanrıydı, sən tanrını devirdin,
Sən məni də alt-üst etdin, çevirdin,
Keç güc varkən əyri yoldan düz yola.

***

O, acıqlı baxdı ağlar Dintiyə,
Qız ürəyi sığmaz bunca ağrıya,
Dedi:-Səni, Dinti, sevə bilmərəm,
Qız ürəyi sığmaz bunca ağrıya.

Söylə indi Yanqu harda, nə yerdə,
İtkin düşər, ya da ölər o, birdən,
Onda gərək mən də səni gəbərdəm,
Qız ürəyi sığmaz bunca ağrıya.

-Yox, mən bütün dəyişmişəm, sev məni,
Yaşadaram sevgim boyu mən səni,
Dəyişmişəm bu günümlə dünəni,
Qız ürəyi sığmaz bunca ağrıya.

Mən sevgidə alınmazam, tanrıyam,
Varlığımla mən Turqtayın varıyam,
Mənəm onu vuruşlardan qoruyan,
Qız ürəyi sığmaz bunca ağrıya.

-Yox, mən səni sevə bilməm, uzaq ol,
İstəyirsən dəyiş, ulu ocaq ol,
Get gözümün qabağından, iraq ol,
Qız ürəyi sığmaz bunca ağrıya.

***

Dinti getdi, qaş-qabaqlı, acıqlı,
Nə olsa da son inamı saxla sən.
Çalğıçılar, oynar qızlar gəldilər,
Nə olsa da son inamı saxla sən.
Xaqan, Turqtay oturmuşdu yan-yana,

Sevinc, gülüş səpilirdi dörd yana,
Oynayırdı çılğın, gözəl bir sona,
Nə olsa da son inamı saxla sən.

Dinti gözəl geyimdəydi, biçimdə,
Ancaq bir od alışırdı içində.
Sallaq idi, inam yoxdu gücündə,
Nə olsa da son inamı saxla sən.

Oynaq-oynaq gəldi Turqun önünə,
O, baş qoydu Turqun enli çiyninə,
Dedi:-Sevgi məni qoydu bu günə,
Nə olsa da son inamı saxla sən.

Bundan sonra Turqsuz necə mən dözüm,
Bil, Yanqunu mən öldürdüm, mən, düzü,
Dintini də öldürərəm mən özüm,
Nə olsa da son inamı saxla sən.

***

Sonra Dinti tək oynadı ortada,
Sönən işıq parıldayar son anda,
Belə onu görməmişdi Xaqan da,
Sönən işıq parıldayar son anda.

Başevdəki sevinc aşıb-daşırdı,
Mahnı qızın sümüyünə düşürdü,
Dodaqaltı Xaqan mahnı qoşurdu,
Sönən işıq parıldayar son anda.

Birdən durdu Dinti, bərkdən çığırdı,
Bunu görüb hamı birdən bağırdı,
Ağ köksündən qan fışqırıb axırdı,
Sönən işıq parıldayar son anda.

Gəlib Turqun qabağında dayandı,
Pal-paltarı qızıl qana boyandı,
Qız öləndə Turqtay sanki oyandı,
Sönən işıq parıldayar son anda.

Köküs yarıb Dinti artıq ölürdü,
Xaqan durub göz yaşını silirdi,
Öncə bunu bircə Xaqan bilirdi,
Sönən işıq parıldayar son anda.

***

Necə oldu çox şey belə dəyişdi,
Yüz il çəkir yavaş-yavaş dəyişmək,
Sevgi özü dəyişilməz dəyişkən,
Yüz il çəkir yavaş-yavaş dəyişmək.

Yoxsa min il gələn dədə yolu var,
Dədənin də dədə-baba qolu var,
Sonra gənc var, ağsaqqal var, ulu var,
Yüz il çəkir yavaş-yavaş dəyişmək.

Yay ilə qış altı aya dəyişir,
Yer altında, yer üstündə döyüşür,
Dəyişməyən ölülərə qarışır,
Yüz il çəkir yavaş-yavaş dəyişmək.

Hara belə dəyişirsən, dayanış,
Dünən elə, bu gün belə oyanış,
Dəyişməsə çürüyəcək yaranış,
Yüz il çəkir yavaş-yavaş dəyişmək.

Sevgi necə təpərlisən, qoçaqsan,
Sən özün də dəyişənsən, qonaqsan,
Dəyişməkdə sən tanrıdan qıvraqsan,
Yüz il çəkir yavaş-yavaş dəyişmək.

***

Baramadan ipək diddi Çinelli,
Qan qussa da elin könlü ipəkdir,
Əllərə bax, incə ipək toxuyur,
Qan qussa da elin könlü ipəkdir.

Turq öyrəndi burda ipək almağı,
Baramadan ipək teli yolmağı,
Toxuyarkən sapa arqac salmağı,
Qan qussa da elin könlü ipəkdir.
Çağırtdırdı Dədədüzü, Muğəri,
Dedi:-Çapın yollar keçən yerləri,
Uğureldən, Aladağdan az bəri,
Qan qussa da elin könlü ipəkdir.

Dedi:-Çatın ipəkləri atlara,
Daşıtdırın elatlara, yurdlara,
Satın getsin gənc qızlara, qartlara,
Qan qussa da elin könlü ipəkdir.

Dedi:-Çinel Minel ilə qonşudur,
Könlü, gözü ipəkdən də yaxşıdır,
Manmən Xaqan burda başlar başıdır,
Qan qussa da elin könlü ipəkdir.

***

Sansi dedi:-Mən də sizə əltutam,
Barış öcü, qan-qadanı azaldır.
Mən bu yolda həm yolçuyam, həm ata,
Barış öcü, qan-qadanı azaldır.

Burdan ipək, ordan bura qarayağ,
Bu yol ilə öc aradan qalxacaq,
Nəyə gərək qan axıdan yal-yaraq,
Barış öcü, qan-qadanı azaldır.

Muğər dedi:-Mən gedərəm bu işə,
Bu yol ilə el-obamız dəyişər,
Boş adamlar bir-birilə görüşər,
Barış öcü, qan-qadanı azaldır.

Mən bu işə ilxıları qoşaram,
Mən bu yolla yaşadaram, yaşaram,
Mən bu yolda dağı-daşı aşaram,
Barış öcü, qan-qadanı azaldır.

Yük altında atla dəvə düzgüsü*,
Yol ayrıcı çaylar, göllər güzgüsü,
Qayaların yazılmamış görgüsü, **
Barış öcü, qan-qadanı azaldır.

***Qatar**
****Lövhə**

***

Unutmadı Turq Yanqunu bir an da,
Sevimlisiz sevgi yenə qalarmış.
Çox axtardı sonevini, tapmadı,
Sevimlisiz sevgi yenə qalarmış.

Çuqçubaşı bir gün Turqu qucaraq,
Dedi:-Qalır meşəlikdə bir ocaq,
Ocaqdasa bir baş gördüm, bir çanaq,
Sevimlisiz sevgi yenə qalarmış.

Yollandılar onlar, birgə çaparaq,
Qaralırdı meşəlikdə bir ocaq,
Bir baş idi, iki qılça, bir çanaq,
Sevimlisiz sevgi yenə qalarmış.

Yanqu bilib sonevini qazdılar,
Üzərində «Yanqu» sözü yazdılar,
Sonra qoşa dayanaraq susdular,
Sevimlisiz sevgi yenə qalarmış.

Bir də qoşa ağladılar ikisi,
Turqun bir də alovlandı sevgisi,
Daş üstündə qaldı Yanqu görgüsü,
Sevimlisiz sevgi yenə qalarmış.

***

Gedim bir də başı üstə ağlayım,
Gülüm, ölən göz yaşıyla göyərməz.
Sevgim, bunca çox sıtqama, ağlama,
Gülüm, ölən göz yaşıyla göyərməz.

Bu sevgimi Yanqu, sən heç bilmədin,
Öldün, ancaq mənim üçün ölmədin.
Bircə yol da sən üzümə gülmədin,
Gülüm, ölən göz yaşıyla göyərməz.

İndi sənsiz çırpınıram, yanıram,
İlk görüşü hər gün, hər gün anıram,
Qalx torpaqdan, səni diri sanıram,
Gülüm, ölən göz yaşıyla göyərməz.
Sevgi yolum, alın yazım pozuldu,
Özgələşdin, əlim səndən üzüldü,
Necə incə, necə uyar gözəldin,
Gülüm, ölən göz yaşıyla göyərməz.

Qol-boyunsan, gülüm, qarla, yağışla,
Yazıq könlüm, bir də məni bağışla,
Bu yağışdır yağan, yoxsa qarğışlar,
Gülüm, ölən göz yaşıyla göyərməz.

Üç qardaş söyləncі

Yollar boyu zınqırovlu dəvə, at,

Dirdayaqlı uzun yollar kəsəndir,
Yanlarınca Sansi, Muğər, Dədədüz,
Dördayaqlı uzun yollar kəsəndir.

Hərəsində dörd göz vardır, on qulaq,
Dağda, düzdə yol dolambac, yol dolaq,
«Yavaş, Daşqır düzgüləri çapacaq,»
Dördayaqlı uzun yolu kəsəndir.

Min ağaclıq çölü, yolu yardılar,
Uğurelə gecə çatıb durdular,
Urumçinin Başevini sordular,
Dördayaqlı uzun yolu kəsəndir.

Bacar çıxdı, çal saçları dağınıq,
Yuva qurub gözdə ağrı yağımı,
Qar alıbdır sanki dağlar dağını,
Dördayaqlı uzun yolu kəsəndir.

Buyur-buyur, otur-otur, ye, iç, yat,
Yoxdur daha Qızçiçəklə İtiat,
Yananları anır hələ yurd, elat,
Dördayaqlı uzun yolu kəsəndir.

***

Muğər dedi:-Səni deyib gəlmişik,
Hər elatın bir dayağı olmalı,
Səni anır, ağlamsınır Qarçiçək,
Hər elatın bir dayağı olmalı.

Tuncay öldü, sənin başın sağ olsun,
Bundan sonra ağrın, acın yox olsun,
Qoy kötükcən, Alçiçəyin çox olsun,
Hər elatın bir dayağı olmalı.

Bacar dedi:-Mənə bir at seç gətir,
Yorğa olsun, çapar olsun, həm iti,
Uçarlığım, yenməzliyim tam itib,
Hər elatın bir dayağı olmalı.

İndi mənim kürəkənim Muğərdir,
Dolaq-dolaq ipəkləri çəkərdir,
Mən dördtəkər, osa qoşatəkərdir,
Hər elatın bir dayağı olmalı.

Sansi mənim oğlum, qudam, qardaşım,
İndi təkəm, öz əlimdir, öz başım,
Gəlin mənim dörd yanıma toplaşın,
Hər elatın bir dayağı olmalı.

***

Üç gün sonra yola düşdü düzgülər,
Yollar alın qırışıdır ölkənin.
İpək gəlir, göydaş gedir yerində,
Yollar alın qırışıdır ölkənin.

Yollar sapdır, atlar muncuq düzümü,
İpək, göydaş elin sevinc yozumu,
Tut Çinçaya, Mindiyara üzünü,
Yollar alın qırışıdır ölkənin.

Əkbitənin satalları qızardı,
Yoxsullaşıb sap satanlar sozardı,
Al ipəyə, satıcıya bozardı,
Yollar alın qırışıdır ölkənin.
Turq gətirdi baramanı Duzdağa,
Tut çubuğu basdırıldı torpağa,
Qurd daraşdı ac-acına yarpağa,
Yollar alın qırışıdır ölkənin.

Baramadan sap əyirdi onçular,
Hay-həşirdən uzaqlaşdı qoçular,
İpəkləşdi çörəkçilər, onçular,
Yollar alın qırışıdır ölkənin.

***

Üç il keçdi, doğu, batı yol oldu,
Ölkə alver durumuyla diridir,
Zənginləşdi Sansi, Muğər, Dədədüz,
Ölkə alver durumuyla diridir.

Qoşabaşlar gəlib yolda durdular,
Gədiklərdə neçə busqu qurdular,
Gələn-gedən düzgüləri vurdular,
Ölkə alver durumuyla diridir.

Burdan ipək, ordan göydaş, qarayağ,
Düz yolları iki yandan çaparaq,
Daşıyırdı qoşabaşlar atsayaq,

Ölkə alver durumuyla diridir.

Qoşabaşın başbaşısı Çinelli,
Ağız yekə, boy balaca, döş enli,
Sözü, dili, danışığı hind dilli,
Ölkə alver durumuyla diridir.

Arayırdı, yükdə daş-qaş tapırdı,
Nə görürdü qarmalayıb qapırdı,
At qarışıq yükü alıb çapırdı,
Ölkə alver durumuyla diridir.

***

Sansi dedi Dədədüzə:-Ayıq ol,
Oğru-moğru var yanında hərlənər,
Qayğı məndən, qılınc çalmaq səndəndir,
Oğru-moğru var yanında hərlənər.
Meşəlikdə hənirti var elə bil,
Yola burda oğru çıxdı keçən il,
Qoşabaşlar od püskürür ildə bir,
Oğru-moğru var yanında hərlənər.

Birdən yola qoşabaşlar çıxdılar,
Selə dönüb hay-küy ilə axdılar,
Yaraqlılar matdım-matdım baxdılar,
Oğru-moğru var yanında hərlənər.

Sansi dedi:-Tərpən, igid Dədədüz,
Üstümüzə oğru gəlir neçə yüz,
Çapılarıq, soyularıq yoxsa biz,
Oğru-moğru var yanında hərlənər.

Dədədüzsə tərpənmədi yerindən,
Durub baxdı, köks ötürdü dərindən,
Sansi dedi:-İgid, vur, yıx, nərildə,
Oğru-moğru var yanında hərlənər.

***

Qoşabaşlar alıb getdi yükləri,
Öz yerində göstər, varsa, gücünü.
Dədədüzü hoyladılar, söydülər,
Öz yerində göstər, varsa, gücünü.

Ağzı üstə düşüb Sansi ağladı,
Oğru çəkdi, aldı yükün bağladı,

Biri dönüb Dədədüzü yoxladı,
Öz yerində göstər, varsa, gücünü.

Dedi:-Durma dirək kimi yolumda,
Görmürsən ki, ağır yük var dalımda?
Sən bizdənsən, yapış mənim qolumdan,
Öz yerində göstər, varsa, gücünü.

Sansi baxdı, üzü-gözü ağardı,
Dədədüzə çox yalvardı-yaxardı,
Yavaşcadan qoca ona qabardı,
Öz yerində göstər, varsa, gücünü.

Sansi dedi:-Sən dirəksən, ya adam,
Çək qılıncı, vur oğrunu, sən, atam,
Yoxsa qaçar qoşabaşlar durmadan,
Öz yerində göstər, varsa, gücünü.

***

-Kimə dirək söyləyirsən, qoşabaş,
Birdən partlar dinməz ilə yovuşmaz,
Çəkdi qından qılıncını Dədədüz,
Birdən partlar dinməz ilə yovuşmaz.

Vurdu, yıxdı, aldı, qırdı, bağırdı,
Qoşabaşdan qanlı palçıq yoğurdu,
O, Sansini yardımına çağırdı,
Birdən partlar dinməz ilə yovuşmaz.

Sərdi yerə qabağına çıxanı,
Ağac, toppuz, qaya layı qalxanı,
Kim yıxacaq bu boydana buğanı,
Birdən partlar dinməz ilə yovuşmaz.

Qoşabaşlar yükü töküb əkildi,
Dırmaşaraq dağa-daşa çəkildi,
Gecə keçdi, dan-gün yeri söküldü,
Birdən partlar dinməz ilə yovuşmaz.

Sansi dedi:-Niyə belə elədin,
Yekə pərin ərənliyi belədi,
Alçalt, öldür, qalan sənə kölədi,
Birdən partlar dinməz ilə yovuşmaz.

***

Beləsi var alçadanda güclənir,
Öz-özünü oda vurur alçalan.
Ulus özü, el özü də belədir,
Öz-özünü oda vurur alçalan.

Qoşabaşın üçü gözdən yayındı,
Yerdə qalan öz qanında yuyundu,
Sansi indi Dədədüzü bəyəndi,
Öz-özünü oda vurur alçalan.
–Çalış-dedi-sən nə alçalt, nə alçal,
Özgənin yox, öz gücünlə sən ucal,
Səsilə yox, qanadıyla quş uçar,
Öz-özünü oda vurur alçalan.

Muğər gəldi düzgülərin dalınca,
Gəldi gördü Sansi üzgün, yarımcan,
Gözlədilər ətə-qana dolunca,
Öz-özünü oda vurur alçalan.

Sonra onlar Əkbitənə yol aldı,
Gəlirləri-götürləri bol oldu,
Yeni-yeni satal yeri quruldu,
Öz-özünü oda vurur alçalan.

Alpis söyləncі

Bacar gəldi sonevinə Tuncayın,
Sonev üstə andın böyük gücü var.
O and içdi Yanquqıza, Tuncaya,
Sonev üstə andın böyük gücü var.

-Balalarım, -dedi-sizə var sözüm,
Mən taparam Yaman ilə Alpisi,
Qılınclaram qancılları mən özüm,
Sonev üstə andın böyük gücü var.

Yeraltını yerüstünə qataram,
Gedib bir gün Qızçiçəyə çataram,
Gəlib burda yeni dirrik tutaram,
Sonev üstə andın böyük gücü var.

İtiatım, Qızçiçəyim yanıbdır,
Ürəyimdə iki sevgi donubdur,

Könül quşum çöllüklərə qonubdur,
Sonev üstə andın böyük gücü var.

Hardasınız, Tuncərimlə Günayım?
Çatsın sizə Ağüzeldə harayım,
Yeniyetmə getdi igid Tuncayım,
Sonev üstə andın böyük gücü var.

***

Bacar gəldi Ağüzelə birbaşa,
Susqun olmaz igid oğul itirən.
Günay qara geyimdəydi hələ də,
Susqun olmaz igid oğul itirən.

Ata, ana, baba bunca susdular,
Ürəklərə susqun qulaq asdılar,
Boyunları çiyinlərə qısdılar,
Susqun olmaz igid oğul itirən.

Tuncər dedi:-Ata, torpaq anadır,
Tuncaya da ulu torpaq doğmadır,
Ondan qalan bircə dilsiz çağadır,
Susqun olmaz igid oğul itirən.

Günay susdu, yandı ana ürəyi,
Çəkdi onu susqun körpə bələyi,
Alçiçəkdi evin bircə dirəyi,
Susqun olmaz igid oğul itirən.

Bacar dedi:-Mən gedirəm Alt Yerə,
Gedib görüm Qızçiçəyi son kərə,
Yaşın verib, həm də mənə güc verər,
Susqun olmaz igid oğul itirən.

***

Bacar çapdı, beş ay yeri dolandı,
Yeraltı da Yerüstündən başlanır.
Qızçiçəyi Yer Altında taparmı,
Yeraltı da Yerüstündən başlanır.

Çox çağırdı, çox səslədi, «Qızçiçək»,
Aldı onu at belinə yel, külək,
Ancaq səsə səs vermədi dağ, çökək,
Yeraltı da Yerüstündən başlanır.
Ətək-ətək yaz gül-çiçək gətirdi,

Ağaclar da yumuq güllər yetirdi,
Torpaq arpa, buğda, mərci bitirdi,
Yeraltı da Yerüstündən başlanır.

O, güllərdən Qızçiçəyi soruşdu,
Yorğunluqdan söz ağzından sürüşdü,
Arıqladı, üzü-gözü qırışdı,
Yeraltı da Yerüstündən başlanır.

Dedi:-Gülüm, haradasan, harada,
Bu qədər yol nə deməkdir arada,
Mənə səs ver, haradasan oradan,
Yeraltı da Yerüstündən başlanır.

***

Birdən bir səs eşidildi yamacdan,
İtən sevgi, küsən könül gül açmaz.
-Qızçiçəyi Yeraltından qaçırtdın,
İtən sevgi, küsən könül gül açmaz.

Mən Alpisəm, ildırımlar tanrısı,
Yeraltının odlu acı, ağrısı,
Ölümlərin, yanğınların qurğusu,
İtən sevgi, küsən könül gül açmaz.

Biz sevgiyə güclə bata bilmədik,
Qızçiçəyin yandı, ancaq ölmədi,
Onu qovduq, yamanlıqdan silmədik,
İtən sevgi, küsən könül gül açmaz.

Onu daha görməyəcək gözlərin,
Gedib çatmır Yeraltına sözlərin.
Yerüstündə çiçək tutub yüzləri,
İtən sevgi, küsən könül gül açmaz.

Çox bağırma, Qızçiçəyi səsləmə,
O yamanlıq tanrısını gözləmə,
Ona daha yer sevgisi bəsləmə,
İtən sevgi, küsən könül gül açmaz.

***

Bacar dedi:-Səni bir yol basmışam,
Baş aparmaz orda, burda basılan.
Səni bir də vuruşmada basaram,
Baş aparmaz orda, burda basılan.

Mən Bacaram, qılıncbatmaz, oxbatmaz,
Sən yanğınsan, ağrı, sancı, yaramaz,
Səndən bir də şimşək olmaz, qor olmaz,
Baş aparmaz orda, burda basılan.

Mən azcana yaşlanmışam, düşmüşəm,
Yamanları bizucumla deşmişəm,
Yer Altında, Yer Üstündə bişmişəm,
Baş aparmaz orda, burda basılan.

Qızçiçəyi qaytar, dönsün yerinə,
Hayan olsun oğlu, qızı, ərinə,
Dönsün burda anaların birinə,
Baş aparmaz orda, burda basılan.

Mən Bacaram, səni bir də basaram,
Sonevini Yer Üstündə qazaram,
Pərçimlərəm, şiş qayadan asaram,
Baş aparmaz orda, burda basılan.

***

-Bacar, bunu bacarmazsan daha sən,
Basılacaq soy adına güvənən,
İtiatın, Qızçiçəyin daha yox,
Basılacaq soy adına güvənən.

Sənin yaşın qurtaracaq bu günlər,
Açılacaq yaşımında düyünlər,
Nə edəcək tanrılara ölgünlər,
Basılacaq soy adına güvənən.

Ahur-məzda Qızçiçəyə yaş verib,
Sənlə onun yaşamağın tuş görüb,
Yaşayarsan ondan qalmış boş yeri,
Basılacaq soy adına güvənən.
Yaşın bir az doğru, bir az yalandır,
Olacaqdan keçmiş acıq alandır,
Qalan yaşın Qızçiçəkdən qalandır,
Basılacaq soy adına güvənən.

Bu yaşın da bir gün başa çatacaq,
Sevgin, yaşın, könlün bir gün qartacaq,
Ölüm səni sonevinə atacaq,
Basılacaq soy adına güvənən.

***

Sən Qızçiçək yaşımını yaşarsan,
Ahur-məzda verir yaşı, yaşımı*,
Öldürmərəm istəsən də səni mən,
Ahur-məzda verir yaşı, yaşımı.

Ölüm böyük qurtuluşdur İç üzə,
Yaşa, dayan ağrılarla üz-üzə,
Çevir qara gecələri gündüzə,
Ahur-məzda verir yaşı, yaşımı.

Yaşa ağrı, acıları bu sayaq,
Mən Yamanam, sən Yamana bir qonaq,
Gərək hər gün yaxşılardan öc alaq,
Ahur-məzda verir yaşı, yaşımı.

Mən ölüməm, mən şimşəyəm, mən Yaman,
Mən yanğınam, quraqlığam, mən yalan,
Öldürmərəm səni, yaşa, yavalan,
Ahur-məzda verir yaşı, yaşımı.

Ölüm səni acılardan qurtarar,
Yamanlığın dincliyində yatırar,
Qızçiçəyin sevgisinə çatdırar,
Ahur-məzda verir yaşı, yaşımı.

***

Bacar dedi:-Mən ölümdən qorxmuram,
Tanrı özü öldürəcək ölümü.
Onda ölüb yaşayacaq ölüm də,
Tanrı özü öldürəcək ölümü.

****Ömür***

Ölüm böyük qurtuluşsa Alpisə,
Vuruşaram mən onunla üz-üzə,
Dönəmmərəm buruq çapaq ilbizə,
Tanrı özü öldürəcək ölümü.

Yaşlansam da, Alpis, yenə Bacaram,
Yeraltına yeni yollar açaram,
Çatıb bir də Qızçiçəyi qucaram,
Tanrı özü öldürəcək ölümü.

Ayrı düşdüm anam verən qanaddan,

Güc alaram bu yol eldən, elatdan,
Bir də səni öldürərəm Yeraltda,
Tanrı özü öldürəcək ölümü.

Öldürsəm də səni, yenə ölməzsən,
Sən Yamansan, yaxşılığa gəlməzsən.
Sevgi nədir, onu duyub bilməzsən,
Tanrı özü öldürəcək ölümü.

***

Alpis çəkdi qından şimşək qılıncı,
Ağır gündə qorxaq adam tez ölür.
Bacar ölüm tanrısından qorxmadı,
Ağır gündə qorxaq adam tez ölür.

Bacar onla bir az ara saxladı,
Ayağına quru ağac bağladı,
Şimşəklərin yer çəkimi laxladı,
Ağır gündə qorxaq adam tez ölür.

Şimşək qılınc qalxdı, endi, parladı,
Alpis onu başı üstə fırladı,
Qorxusundan ağ buludlar gurladı,
Ağır gündə qorxaq adam tez ölür.

Oxa tutdu Bacar onu, saymadı,
Şimşəkləri yaxınına qoymadı,
O, ölümün oyununa uymadı,
Ağır gündə qorxaq adam tez ölür.

Tuşlanc etdi o, Alpisin atını,
Bir çəkimdə atdı oxun dördünü,
Yaraladı sağrısını, ordunu,
Ağır gündə qorxaq adam tez ölür.

***

Yerə gəldi Şimşək atın dizləri,
Ox şimşəyə dönür iti uçanda.
Qırıb tökdü göydə şimşək ipləri,
Ox şimşəyə dönür iti uçanda.

Alpis tanrı, yamanlığın tanrısı,
Yerüstünün qanlı acı, ağrısı,
Gözəlliyin, yaşımların oğrusu,
Ox şimşəyə dönür iti uçanda.

Qılıncları ağızlaşdı, yalaşdı,
Tunc qalxanlar ac qurd kimi ulaşdı
Toppuz səsi dörd bir yanı dolaşdı,
Ox şimşəyə dönür iti uçanda.

Qılınc gələn şimşəkləri doğradı,
Basar Alpis basıqlığa uğradı,
Qolu, qıçı, köksü sancıb ağrıdı,
Ox şimşəyə dönür iti uçanda.

Dedi, bu güc hardan gəlir Bacara,
Bunu bilsəm, çox düyünü açaram,
Mən Bacara ordan alov saçaram,
Ox şimşəyə dönür iti uçanda.

***

Alpis dedi:-Sən güclüsən, görürəm,
Tanrı ölür ancaq üç yol öləndə,
Bir yol məni sən öldürdün Yeraltda,
Tanrı ölür ancaq üç yol öləndə.

Bacar onu vurdu oxla uzaqdan,
Dəydi yerə Alpis, düşdü ayaqdan,
Toppuz onu yastılatdı torpaqda,
Tanrı ölür ancaq üç yol öləndə.
Göyün üzü, yerin üstü dəyişdi,
Ağ buludlar eşələndi, qarışdı,
Alpis tanrı öz qoruna bələşdi,
Tanrı ölür ancaq üç yol öləndə.

Bir səs gəldi uzaq, çox-çox uzaqdan,
Bu səs sanki ucalırdı torpaqdan,
Titrəyirdi bu səs titrək dodaqda,
Tanrı ölür ancaq üç yol öləndə.

Dağa-daşa bu səs tanış gəlirdi,
Bu kim idi, bunu Tanrı bilirdi,
Alpis-ölüm yavaş-yavaş ölürdü,
Tanrı ölür ancaq üç yol öləndə.

***

Bu səs gözəl Qızçiçəyin səsiydi,
Güclüdən də güclü olur acıqlı,
«-Sən Alpisi acığınla öldürdün,

Güclüdən də güclü olur acıqlı.

Doğma ərim, igid ərən sevgilim,
Qabağında hər gün yüz yol əyilim,
Sənə görə mən olmuşam ikili,
Güclüdən də güclü olur acıqlı.

Mən yansam da sevgim qaldı, yanmadı,
Sevgi nədir, Alpis bunu qanmadı,
Yerüstündə çoxu məni anmadı,
Güclüdən də güclü olur acıqlı.

On il keçib, indi məni gəzirsən,
Ayrılığa on il necə dözübsən,
Dedim, məndən sən əlini üzübsən,
Güclüdən də güclü olur acıqlı.

Gözləyirəm, yamanları itir, gəl,
Qarçiçəklə Tuncərimi götür, gəl,
Sözlərimi el-obaya yetir, gəl,
Güclüdən də güclü olur acıqlı».

***

Bacar susdu, Qızçiçəyi dinlədi,
Ürək çəkir söz ürəkdən gələndə.
Necə gözəl, necə tutqun səs idi,
Ürək çəkir söz ürəkdən gələndə.

-Necə sənə çatım, gözəl başbirim?
Bir də səni harda, necə mən görüm?
Tanrı mənə dözüm deyil, güc verib,
Ürək çəkir söz ürəkdən gələndə.

Ahay, ahay, haradasan, Qızçiçək,
Niyə səsin həm tutqundur, həm titrək,
Bacar qorxur səni bir də itirə,
Ürək çəkir söz ürəkdən gələndə.

Çapıb, gözəl, gəlib sənə çataram,
Yeraltını Yerüstünə qataram,
Baş qoyaram, dizin üstə yataram,
Ürək çəkir söz ürəkdən gələndə.

Mən sənsizəm, yerim-göyüm dar olub,
Paltarlarım, içim dolu qor olub,

Qocalmışam, saç-saqqalım qar olub,
Ürək çəkir söz ürəkdən gələndə.

***

İkiləşib əzəl gündən dolanış,
Nə görürsən, nə duyursan ikili.
Bir var içrə ikicə ad vuruşur,
Nə görürsən, nə duyursan ikili.

«Hə», «yox» sənin öz içində dolaşır,
Gah didişir səndə, gah da yalaşır,
Bir an içrə barışaraq dalaşır,
Gördüklərin, duyduqların ikili.

«Hə», «yox» böyük axtarışdır, tapıntı,
Hər dillidə* tikintidir, qazıntı,

*İnsan

Coşqunluqdur, susqunluqdur, sarsıntı,
Gördüklərin, duyduqların ikili.

«Hə», «yox» nədir, hər adamın içidir,
Bu, hər şeydə, hər varlıqda biçidir,
Yaşayışa, düşüncəyə ölçüdür,
Gördüklərin, duyduqların ikili.

Hamı bunca iki adlı olubdur,
Varlığına ikililik dolubdur.
Yaranışdan o, ikili qalıbdır,
Gördüklərin, duyduqların ikili.

***

Bacar şimşək qılıncını götürdü,
Basdığının nəyi varsa sənindir.
Atın yəhər-yüyənini bağladı,
Basdığının nəyi varsa sənindir.

Bacar oldu Şimşəkqılınc, Şimşəkat,
Yenə oldu qılıncbatmaz, quşqanad,
Görüb ona «Sağ ol» dedi el, elat,
Basdığının nəyi varsa sənindir.

O gəncləşdi, artdı yaşı, yaşımı,
Bu basarlıq çox çoxaltdı yaşını,
Görən oldu çox qabağı, qarşını,

Basdığının nəyi varsa sənindir.

Hamı dedi, öz adını aşıbsan,
Neçə yaşı bir yaşıma qoşubsan,
Buna görə calan-calan daşıbsan,
Basdığının nəyi varsa sənindir.

Çapdı getdi Alçiçəyi görməyə,
Nəyi varsa balasına verməyə,
Əkbitəndə onla ağgün sürməyə,
Basdığının nəyi varsa sənindir.

Uğurel söyləncі

Uğureldə Turq Bacarı gözlədi,
Heç bir gün də ölkə başsız qalmasın.
Başsız qalıb karıxmışdı Uğurel,
Heç bir gün də ölkə başsız qalmasın.

Busqudaydı toplumları Hindelin,
Vergi verib yaşamışdı on ili,
Buna artıq son qoymağa o gəlib,
Heç bir gün də ölkə başsız qalmasın.

Turq çağırdı öz yanına hamını,
Dedi:-Gərək biz artıraq sayğını,
Doğu yandan biz qoruyaq qapını,
Heç bir gün də ölkə başsız qalmasın.

Gözətçini yurd-yurd, el-el payladı,
Toplumları arxasınca hayladı,
Başçılara gizli belə söylədi:
Heç bir gün də ölkə başsız qalmasın.

-Hindel şahı tutacağam mən dilə,
Sağdan, soldan siz yeriyin Hindelə,
Dönün böyük qasırğaya, gur selə,
Heç bir gün də ölkə başsız qalmasın.

***

Busqularda beş-beş, on-on qalanın,
Acıqanı yuvasında boğginən.
Yaraqları əllərindən qoparın,

Acıqanı yuvasında boğginən.

Onda onlar gücümüzü görəcək,
Yığıb illik vergiləri verəcək,
İlan dönüb yuvasına girəcək,
Acıqanı yuvasında boğginən.

Minellilər busquları tutdular,
Qızmışları bir-birinə qatdılar,
Başraqlardan böyük ocaq çatdılar,
Acıqanı yuvasında boğginən.
Hindel şah da bicləmədə baş idi,
Uğurelin arxaları boş idi,
Bu boşluğa hindellilər xış idi,
Acıqanı yuvasında boğginən.

Bunu bilib Turqtay geri qayıtdı,
Hindel şahın istəyini sarsıtdı,
Toplumunu bir gecədə dağıtdı,
Acıqanı yuvasında boğginən.

***

Ancaq Bacar qayıtmışdı yurduna,
Sən yatsan da Tanrı ayıq, oyaqdır.
Gecə onu hayladılar arxadan,
Sən yatsan da Tanrı ayıq, oyaqdır.

-Kimsən belə, qaranlıqda qaraltı,
İşıq verir qaranlıqda quş atın,
De, nədəndir bu fınxırtı, parıltı,
Sən yatsan da Tanrı ayıq, oyaqdır.

Biz Hindeldən toplum-toplum gəlmişik,
Uğureli iki yerə bölmüşük,
Bu yerləri ulusumuz bilmişik,
Sən yatsan da Tanrı ayıq, oyaqdır.

Bacar dedi:-Mən sizlərə qarşıyam,
Mən Bacaram, burda ellərbaşıyam,
Dədə-baba buralarda yaşayan,
Sən yatsan da Tanrı ayıq, oyaqdır.

«Bacar» deyib döyüşçülər susdular,
Bu ərəni qaranlıqda busdular,
Sözlərinə ürkək qulaq asdılar,

Sən yatsan da Tanrı ayıq, oyaqdır.

***

-Ay Hindelli, çıxın, gedin buradan,
Qan-qan deyən öz qanında boğular.
Sizin ölkə həm böyükdür, həm gözəl,
Qan-qan deyən öz qanında boğular.
Birdən göydə şimşək qılınc parladı,
Göyün qara buludları gurladı,
O, qılıncı başı üstə hərlədi,
Qan-qan deyən öz qanında boğular.

Şimşəkatın kişnərtisi, şimşəyi,
Dırnağıyla yeri, göyü eşməyi,
Hindellinin yerə çöküb, düşməyi,
Qan-qan deyən öz qanında boğular.

Qaranlıqda bayılan var qorxudan,
Qaçanları Bacar vurur arxadan,
Yoxsa bunlar hələ dərin yuxuda,
Qan-qan deyən öz qanında boğular.

Bütün gecə Bacar qılınc oynatdı,
Dan yerinin tezdən gözün qanatdı,
Gələn qaçıb Uğureli unutdu,
Qan-qan deyən öz qanında boğular.

***

Kim ki qaldı, şimşək gördü, qılıncla,
Güc göstərən güclə gələr üz-üzə.
Qırdı Bacar ona qarşı duranı,
Güc göstərən güclə gələr üz-üzə.

Yumruburun, yastıburun, bizburun,
Yaraq töküb, yol üstündə düz durub,
Dan yerinin ilk gülüşü dupduru,
Güc göstərən güclə gələr üz-üzə.

Günəş çıxdı, Şimşəkatı gördülər,
Qorxub qaçıb kol dalına girdilər,
Matdım baxıb ağız yelə verdilər,
Güc göstərən güclə gələr üz-üzə.

Bacar dedi: -İndən belə otuz il
Vergi verin Mindiyara ildə bir,

Yoxsa acı günləriniz öndədir,
Güc göstərən güclə gələr üz-üzə.

Bundan sonra Bacar vurub qıracaq,
Başrağını Hindel üstə vuracaq,
Göstərişin qan üstündə quracaq,
Güc göstərən güclə gələr üz-üzə.

***

Bir də kəsdi Turq onların yolunu,
Öldür, ölmək istəməsən döyüşdə,
Göy gözləri qanla dolu çanaqdı,
Öldür, ölmək istəməsən döyüşdə.

Yerdə qaldı yer tutmağa gələnlər,
Yaralıdan çox-çox idi ölənlər,
Sağ qalmışdı öz yerini bilənlər,
Öldür, ölmək istəməsən döyüşdə.

Hindel şahsa qolu bağlı, yaralı,
Acığından yastı üzü saralıb,
Üzdə təkcə ac gözləri qaralır,
Öldür, ölmək istəməsən döyüşdə.

Beş gün keçdi, Hindelyurda çatdılar,
Hindellilər yoruldular, yortdular,
Yaraqları əllərindən atdılar,
Öldür, ölmək istəməsən döyüşdə.

Birdən Turqla Bacar çıxdı üz-üzə,
Bu döyüşdə çıxmış idi qan dizə,
Ölüm sözü qonmuş idi üz-gözə,
Öldür, ölmək istəməsən döyüşdə.

***

Bacar dedi: – Gözün aydın, Turqtayım,
Acıqana qarşı çox-çox qancıl ol.
Bundan sonra bağışlama qancılı,
Acıqana qarşı çox-çox qancıl ol.

Gərək Hindel şahın başı kəsilsin,
Qara qanı gözlərindən süzülsün,
Ürəyinin damarları üzülsün,
Acıqana qarşı çox-çox qancıl ol.
Turqtay dedi:-Böyük Bacar, varam mən,

Bu döyüşə çox yerində gəlmisən,
Tələs, indi Uğurelə qayıt sən,
Acıqana qarşı çox-çox qancıl ol.

Düşmə, ata, bir də Şimşək atından,
Bağlaşmamız vardır «ipək» adında,
Qalıb yüz-yüz dəvə yükün altında,
Acıqana qarşı çox-çox qancıl ol.

Mən Hindeli yandırmasam, yanaram,
Mən özümü bunca basıq sanaram,
Öc almasam Turq adımı danaram,
Acıqana qarşı çox-çox qancıl ol.

***

Bunu deyib Turq Quşatı səyirtdi,
Tunc dəmiri isti-isti döyərlər.
Yüz min toplum arxasınca yeridi,
Tunc dəmiri isti-isti döyərlər.

Turqun uca başraqları ucada,
-Öc almayın-dedi-qızdan, qocadan,
Boylanmayın hər qapıdan, bacadan,
Tunc dəmiri isti-isti döyərlər.

Yürüş etdi yüyürəklər, atlılar,
Hindel şahı dallarınca dartdılar,
Toplumları yara-yara artdılar,
Tunc dəmiri isti-isti döyərlər.

O uçurtdu şəhərləri, kəndləri,
Ürkdü fili, qaplanları, itləri,
İtkin düşdü qorxaqları, sərtləri,
Tunc dəmiri isti-isti döyərlər.

Böyük idi, iri Hindel torpağı,
İti idi Minellinin yarağı,
Sıxılırdı acıqanın qırtlağı,
Tunc dəmiri isti-isti döyərlər.

***

Yaşıl-yaşıl duru daşlar ovuğu,
Bər-bəzəyin iri qaşı yaşıldaş,
Burdan çox-çox ölkələrə yollanır,
Bər-bəzəyin iri qaşı yaşıldaş.

Meşəliklə örtülüdür yoxuşlar,
Qayalardan dağ döşündə qırışlar,
Üzə çıxır mərci-mərci bu daşlar,
Bər-bəzəyin iri qaşı yaşıldaş.

Turq dayandı bu ovuğun ağzında,
Yüz min toplum yerə çökdü azından,
Dincəldilər bu yerlərin yazında,
Bər-bəzəyin iri qaşı yaşıldaş.

Turq dedi ki:-Gəlirlidir bu ovuq,
Bura yiyə dura bilməz bir yoluq,
Bundan sonra Bacarındır bu qoruq,
Bər-bəzəyin iri qaşı yaşıldaş.

Üç yüz nəfər burda qalsın qorunc tək,
Gəlsin bura Sansi yeni yerinc tək,
Sağ, solunu kəssin qoca qılınc tək,
Bər-bəzəyin iri qaşı yaşıldaş.

***

Yaşıldaşlar ovuğunda ilk yerinc,
Dayanışın düzü, üzü, gözü çox.
Dünən elə, bu gün belə görünür,
Dayanışın düzü, üzü, gözü çox.

Dünən tutuq, bu gün yerinc olan var,
Dala qalır dayanışa uyanlar,
Ona birdir şaxta, külək, yağış, qar,
Dayanışın düzü, üzü, gözü çox.

Ondan bir daş aparan da olmayıb,
Dayanışca heç kəs yaşa dolmayıb,
Ona göz də ağardanlar qalmayıb,
Dayanışın düzü, üzü, gözü çox.
Gəzən, dözən tapıb onun gücünü,
Göz yaşıyla bağlayıbdır köçünü,
Tapıb onun çöl üzünü, içini,
Dayanışın düzü, üzü, gözü çox.

O dolanır, onla birgə dolan sən,
O bulandı, onla birgə bulan sən,
Onla yaşa, sonra ona quylan sən,
Dayanışın düzü, üzü, gözü çox.

***

Baş əymədi dayanışa böyük Turq,
Sevgi qalır, sevimli qız ölsə də.
Yuxusuna tez-tez Yanqu girirdi,
Sevgi qalır, sevimli qız ölsə də.

Otuz yaşa gəlib çatdı bilmədən,
Qaraqabaq oldu, üzü gülmədən,
İlk sevgisi yaşayırdı ölmədən,
Sevgi qalır, sevimli qız ölsə də.

Çuqçu ona doğma oylaq olmuşdu,
O, neçə il bu oylaqda qalmışdı,
Sevgisi tək saralmışdı, solmuşdu,
Sevgi qalır, sevimli qız ölsə də.

Turqız, Tanı, Tuncər, Günay duruxub,
«Görən niyə sevimli Turq soluxub»,
Göydə böyük tanrılar da karıxıb,
Sevgi qalır, sevimli qız ölsə də.

Yaşanmayıb sevgisindən ayrılar,
Bunu təkcə bilirdilər tanrılar,
Sevən ancaq sevgisilə durular,
Sevgi qalır, sevimli qız ölsə də.

***

Otuz yaşda itdi Turq öz içində,
Hər axtaran tapa bilməz özünü.
Üz qoymuşdu o, Çuqçuya, Çinçaya,
Hər axtaran tapa bilməz özünü.
Daşlar ilə, çaylar ilə danışdı,
Ovlaqlara, meşələrə qarışdı,
Küləklərin saçlarından yapışdı,
Hər axtaran tapa bilməz özünü.

Danışdırdı dilsiz gülən gölləri,
Göy düzlərdə yorğa çapan yelləri,
Yəhərlədi ilxı-ilxı çölləri,
Hər axtaran tapa bilməz özünü.

Gözəlliklər gördü, bir az kiridi,
Dedi «yoxsa gözəl Yanqu diridir?
Onda niyə çaylar, yollar əyridir?»

Hər axtaran tapa bilməz özünü.

–Tanrı, mənə yeni güc ver, dözüm ver,
Sağ qalıbsa sən Yanqunun özün ver,
Dayanışın məndən gizli üzün ver,
Hər axtaran tapa bilməz özünü.

Bacarın ölməsi söyləncі

On il keçim, çatdı Turqtay qırx yaşa,
İlk sevgini öz içində qocaltma.
Ovlaqlarda qaplanlarla tutuşdu,
İlk sevgini öz içində qocaltma.

Yeri-yurdu dağ ovuğu, sərt qaya,
Səs vermirdi dilli, dilsiz hər haya,
Bir səs yoxdur, söyləsin ki «Turq, dayan»,
İlk sevgini öz içində qocaltma.

O, Hindeldə tanrıları bəyəndi,
O, Çineldə güləşməyi öyrəndi,
Hara getdi, «Yanqu» deyib kövrəldi,
İlk sevgini öz içində qocaltma.

Misir, İlam, Asurellə Balasqel,
Dil öyrəndi, bilik tapdı düz on il,
Gördü dirrik o düşünən tək deyil,
İlk sevgini öz içində qocaltma.

Eşitdi ki, Bacar ölür yataqda,
Sulu çiçək salıb onu ayaqdan,
Qızçiçəksə güdür onu qıraqdan,
İlk sevgini öz içində qocaltma.

***

Dedilər ki, Bacar Turqu gözləyir,
Son ayaqda ölə bilməz gözləyən.
Gəlib onu aparmağa Qızçiçək,
Son ayaqda ölə bilməz gözləyən.

Quşatını çapıb gəldi bir aya,
«Ölüm, dayan, mən gəlirəm, döz, dayan!»
Hamı «sağol» dedi böyük Turqtaya,

Son ayaqda ölə bilməz gözləyən.

Bacar dedi:-Yaxşı gəldin, Turqtayım,
Mənim böyük vuruşqanım, Tursoyum,
Sənə çatır məndən iki güc payı,
Son ayaqda ölə bilməz gözləyən.

Gəlib məni aparmağa Qızçiçək,
Ölüm olum ölümlərə mən gərək,
Öləndə də orda gərək bir ölək,
Son ayaqda ölə bilməz gözləyən.

Qalsın sənə Şimşəkqılınc, Şimşəkat,
Dayanışı al, yenidən qur, yarat,
Tur elini Turq adınla sən ucalt,
Son ayaqda ölə bilməz gözləyən.

***

Alçiçəyi tapşırıram mən sənə,
Tək qalana, kimsəsizə arxa dur.
İki böyük eldən, soydan qalmadır,
Tək qalana, kimsəsizə arxa dur.
Sərtüzü də qoru, saxla yanında,
Yaşatmağa gücü vardır onun da,
Tur soyunun qanı vardır qanında,
Tək qalana, kimsəsizə arxa dur.

Mən gedirəm, qayıtmağa yolum yox,
Qızçiçəksiz getməyə də könlüm yox,
Danışmağa daha gücüm, dilim yox,
Tək qalana, kimsəsizə arxa dur.

Bacar öldü, üzdə sulu çiçəklər,
Qıjıldadı boz buludlar, küləklər,
Söndü sanki iri gözlər, bəbəklər,
Tək qalana, kimsəsizə arxa dur.

Get, Bacarım, Alt Yerini gəz, dolaş,
Pislə Yaxşı arasında tanrılaş,
Ay Qızçiçək, öz ərinə gəl yanaş,
Tək qalana, kimsəsizə arxa dur.

***

Eşitdilər Bacar ölüb, gəldilər,
Sözdən, üzdən iy anlayar ac adam.

Dedilər ki, Mindiyar da dağılar,
Sözdən, üzdən iy anlayar ac adam.

Dedilər ki, Mindiyarı alarıq,
Dörd bir yandan ona yiyə olarıq.
Minel içrə biz ayrılıq salarıq,
Sözdən, üzdən iy anlayar ac adam.

Gələn bura göz gəzdirdi gizlidə,
Nəsə gərək öyrənəsən güclüdən,
Bir iz-ətər görmədilər ölüdən,
Sözdən, üzdən iy anlayar ac adam.

Bilmədilər tanrılaşıb Bacar da,
Sonevi yox bu işıqlı diyarda,
Çəkindilər yox olmamış bu vardan,
Sözdən, üzdən iy anlayar ac adam.

Soruşdular, öyrəndilər, qorxdular,
Qorxa-qorxa bu diyardan çıxdılar,
Biclikləri içlərində boğdular,
Sözdən, üzdən iy anlayar ac adam.

***

Mindiyarda ağrıyerlər* quruldu,
Ağrıyerdə oturanlar susarlar,
Uğureldə, Əkbitəndə, Çuqçuda,
Ağrıyerdə oturanlar susarlar.

Manmən gəldi, Sərtüz, yüz at yüküylə,
Asur, Balasq öz qonşuluq ərkilə,
Yeləsəndən ayı, maral kürküylə,
Ağrıyerdə oturanlar susarlar.

Ağsaqqallar öyürdülər Bacarı,
Üzüntüdən üz-gözləri sapsarı,
Başraq enmiş, qılınc, bizuc, ox ayrı,
Ağrıyerdə oturanlar susarlar.

Tuncər, Günay, Muğər, Cumər, Qarçiçək,
Öz-özüylə danışırdı təkbətək,
Susqun idi, üzgün idi, dil gödək,
Ağrıyerdə oturanlar susarlar.

Qılıncını dizi üstə qoyaraq,

Turq bükülü oturmuşdu yay sayaq,
Göz qoymuşdu ona gələn hər qonaq,
Ağrıyerdə oturanlar susarlar.

***

Sansi gəldi, didik geyim içində,
Eldə basıq uca tutmaz başını,
Dedi qırıb dağıtdılar, çapdılar,
Eldə basıq uca tutmaz başını.

Yaşıldaşlar ovuğunu aldılar,
İçimizə qarğa kimi doldular,
Biz basıldıq, onlar basar oldular,
Eldə basıq uca tutmaz başını.

Yas yeri

Sansi dedi, Turq dinlədi, tutuldu,
Göz bərəldi, qara qaşlar çatıldı,
Birdən çıxdı at üstünə atıldı,
Eldə basıq uca tutmaz başını.

Dedi:-Burda bardaş qurmaq düz deyil,
Çıxsın yola toplum-toplum Uğurel,
Çıxa bilməz əlimizdən ovuqyer,
Eldə basıq uca tutmaz başını.

«Bacar» adı qulağımda sırğadır,
Bu ad doğma Uğurelə arxadır,
Biz qaplanıq, acıqanlar qarğadır,
Eldə basıq uca tutmaz başını.

***

Yer titrədi tərpənəndə Şimşəkat,
İgid atı, qılıncıyla diridir.
El bu sayaq görməmişdi Turqtayı,
İgid atı, qılıncıyla diridir.

Dalda qaldı ağac-ağac doğmalar,
Yola düşdü toplum-toplum yorğalar,
Yol göstərdi Turqa ellər, obalar,
İgid atı, qılıncıyla diridir.

At çapdıqca göyə torpaq sovrulur,
Daldakılar Turqdan çox-çox ayrılır,
Şimşəkatsa sıçradıqca qıvrılır,

İgid atı, qılıncıyla diridir.

Turq donmuşdu, görməmişdi belə at,
Atda bunca sıçraq-sıçraq qol-qanad,
Şimşəkatım, dırnağınla yer qanat,
İgid atı, qılıncıyla diridir.

Şimşəkatım, uç, dağları aşginən,
Dırnağınla daşda şimşək saçginən,
Basar-keçər yollarını açginən,
İgid atı, qılıncıyla diridir.

***

Hindel toplum göndərirdi Çinçaya,
Şahlar gərək boş-boşuna durmaya.
Əzilmişdi Uğureldə burunu,
Şahlar gərək boş-boşuna durmaya.

Yeni qırğın demək idi bu oyun,
Toplumların yüz mindən çox var sayı,
Uzanırdı, enlənirdi yol boyu,
Şahlar gərək boş-boşuna durmaya.

Turq dayandı, bir azcana düşündü,
Qılınc çəkib döyüşməkdən daşındı,
O gözlədi, meşəliyə sığındı,
Şahlar gərək boş-boşuna durmaya.

Meşələri bürümüşdü çən, duman,
Üz-üzəydi qaplan, maral, qurd, dovşan,
Toplumları gəlib çatdı bir azdan,
Şahlar gərək boş-boşuna durmaya.

Dedi:-Durun, Hindellilər sovuşsun,
Toplumlarım bu yerlərə uyuşsun,
Qılıncından hamı bərk-bərk yapışsın,
Şahlar gərək boş-boşuna durmaya.

***

Turq dincəldi, çıxdı qaplan ovuna,
Ova çıxan ova dönər özü də.
Düşdü birdən üstü bağlı quyuya,
Ova çıxan ova dönər özü də.

O gözlədi, çox da səs-küy salmadı,

Çox əlləşdi, çox dırmaşdı, olmadı,
Güc tükəndi, hayı-heyi qalmadı,
Ova çıxan ova dönər özü də.

Acıqanlar bundan soraq tutdular,
İlişkənli ip üstünə atdılar,
Sonra onu yuxarıya dartdılar,
Ova çıxan ova dönər özü də.
Qolu bağlı, qıçı bağlı vurdular,
Böyük Turqu heydən salıb yordular,
Əzişdirib döş-başını qırdılar,
Ova çıxan ova dönər özü də.

Dartıb, dartıb gətirdilər qabağa,
Dedilər ki, Turqu saldıq qoruğa,
Soxulmayın daha bizim torpağa,
Ova çıxan ova dönər özü də.

Alçiçək söyləncі

Birdən Quşat lap yaxında kişnədi,
Yüz at içrə at səsilə tanınar.
Bir qız atın üstdə qılınc tovlayır,
Yüz at içrə at səsilə tanınar.

Dedi:-Gəldim kəsim Turqun başını,
Mən qoymaram daş üstündə daşını,
Qan alıbdır yan-yörəni, qarşını,
Yüz at içrə at səsilə tanınar.

Onlar hələ tərpənməmiş yerindən,
Qız «hay» dedi, qız «hoy» dedi dərindən,
Üç baş vurdu qılınc ilə o, birdən,
Yüz at içrə at səsilə tanınar.

Sonra Turqun əl-qolunu açdı o,
Sonra onu qucaqladı, qucdu o,
Günəş kimi sanki işıq saçdı o,
Yüz at içrə at səsilə tanınar.

Turq qışqırdı:-Yanqu, dayan, bu sənsən?!
Dayan, sənin gül üzünə baxım mən,
Qayıdıbsan öz yerinə yenidən,
Yüz at içrə at səsilə tanınar.

***

Qız söylədi:-Alçiçəyəm, Yanqu yox,
Mən Yanqunun artasıyam, sorğu yox,
Anam kimi ürəyimdə qorxu yox,
Yüz at içrə at səsilə tanınar.

Gəldim gördüm neçə toplum yığıbsan,
Uğureldən Hindel yönə çıxıbsan,
Şimşəkatla şimşək kimi çaxıbsan,
Yüz at içrə at səsilə tanınar.

Mindim, çapdım iti-iti Quşatı,
Yolda duman, duman içrə çən qatı,
Gəldim, səni tutanlardan öc aldım,
Yüz at içrə at səsilə tanınar.

Turq baxırdı gülə-gülə, nə bilmək,
Bu igid qız Yanqu ola, Alçiçək,
Yanqu olsa bu gözəllə nə etmək,
Yüz at içrə at səsilə tanınar.

“Yanqu, niyə aldadırsan məni sən?
Ola bilər Yanqu deyil, Dintisən,
Düz söz çıxsın, gülüm, o gül dilindən,
Yüz at içrə at səsilə tanınar.»

***

Bu nə idi Yanqudan da gözəldi,
Gözəl tanrı bulağından su içir.
Alçiçək qız Yanqudan da sevimli,
Gözəl tanrı bulağından su içir.

Boy-buxunu, qaşı-gözü Yanqudur,
İpək saçı, güzgü üzü Yanqudur,
Başdan-başa qızın özü Yanqudur,
Gözəl tanrı bulağından su içir.

Sözü ipək, dodaqları al ipək,
Qonub sanki at üstünə kəpənək,
Alçiçəksə, onda Yanqu nə demək,
Gözəl tanrı bulağından su içir.
Çəkimlidir qara güzgü baxışı,
Tərpənişi ürəklərə yapışır,
Elə bil ki, süd bal ilə qarışıb,

Gözəl tanrı bulağından su içir.

«Dayan, getmə, güldən gözəl Alçiçək,
Dodaq göyçək, yanaq göyçək, üz göyçək,
Dayan, səni yaxşı-yaxşı bir görək,
Gözəl tanrı bulağından su içir”.

***

Gətirdilər Turqun Şimşəkatını,
Gözsüz qalsın gözəlliyi görməyən.
Turq qalmışdı ağzı açıq, uyğulu,
Gözsüz qalsın gözəlliyi görməyən.

“-Tanrım, yenə sınayırsan Turqunu,
Yaradıbsan necə bu boy-buxunu,
Yanqu mənə unutdurur Yanqunu,
Gözsüz qalsın gözəlliyi görməyən.

Elə bil ki, bu, Yanqunun özüdür,
Alçiçəkdir, ya Yanqunun qızıdır,
Dad Yanqudur, duz Yanqunun duzudur,
Gözsüz qalsın gözəlliyi görməyən.”

Alçiçəyi kim gördüsə duruxdu,
Yuxu görən adam kimi uyuxdu,
Kim baxdısa bu gözələ, soluxdu,
Gözsüz qalsın gözəlliyi görməyən.

Sansi gəldi, dedi:-Qızım ölməyib,
«Ölüb» deyən çox bərk çaşıb, bilməyib,
Onlar bizi doğru başa salmayıb,
Gözsüz qalsın gözəlliyi görməyən.

***

Qoşar çıxdı ortalığa lapbadan,
Anasından gözəl ola qız gərək.
Çala-çala o, Turqtaya yan aldı,
Anasından gözəl ola qız gərək.
Ata, ana nə var verir qızına,
Duz qatırlar qızlarının duzuna,
Sevgi baxmır qarasına, bozuna,
Anasından gözəl ola qız gərək.

Atan yaxşı, anan yaxşı, Alçiçək,
Çıx ortaya, oyna, atıl-düş görək,

Bu gözəllik haradandır, bir görək,
Anasından gözəl ola qız gərək.

Mən bilirəm, sən Yanqudan qalmasan,
Minel, Çinel sevgisindən olmasan,
Qızılgülsən, yoxsa yumru almasan,
Anasından gözəl ola qız gərək.

Atan yaxşı, anan yaxşı, a ceyran,
Çox igidsən, çox qorxmazsan sən yaman,
Durub bizə baxma belə uzaqdan,
Anasından gözəl ola qız gərək.

***

Turqun döyüş səsləncləri gurladı,
Yarağını götür, yüyür irəli,
Sansi yenə yerinc oldu bu yerdə,
Yarağını götür, yüyür irəli.

Alçiçəyin çırtdamışdı çiçəyi,
Ərən kimi güclü idi biləyi,
Bir Turq idi, bir Uğurel diləyi,
Yarağını götür, yüyür irəli.

Yola düşüm, mən Çinçaya yollanım,
Qız dedi ki,-Atım oddan çullanıb,
Çaylar üstən, dağlar üstən tullanım,
Yarağını götür, yüyür irəli.

Gedim deyim Çin xaqanı Manmənə,
Hindellilər yürüş edib, bil, sənə,
Çıx Təbətdə sən onların önünə,
Yarağını götür, yüyür irəli.

Turq dedi ki,-De Manmənə bu axşam,
Hindellini mən arxadan vuraram,
Güc deyəni üç-üç, beş-beş qıraram,
Yarağını götür, yüyür irəli.

***

Turq iki yol arasında asılı,
Söz, yol gərək iki başlı olmasın.
«Bu qız getsin, ya getməsin Çinçaya»,
Söz, yol gərək iki başlı olmasın.

Bu, Yanqudur, Alçiçəyin donunda,
Bu, gözəldir min-min qızın yanında,
Yanqu qanı, Tuncay qanı qınında,
Söz, yol gərək iki başlı olmasın.

Bu, Yanqudur, dönüb yeni bir gülə,
Alçiçəkdi, dönüb gəlib Minelə,
Bu gözəllik kimsədə yox bir belə,
Söz, yol gərək iki başlı olmasın.

Qoy getməsin, yolda onu tutarlar,
Bu gözəli dustaqlığa qatarlar,
Döyüb, döyüb son gününə çatarlar,
Söz, yol gərək iki başlı olmasın.

Yox, qoy getsin! Yox, getməsin Alçiçək!
O getmişdi, Quşat iti bir külək,
İki yana qırıq daşlar səpərək,
Söz, yol gərək iki başlı olmasın.

***

Turqun döyüş səsləncləri gurladı,
Hamı birdən tərpənərsə, basardır.
Yer tərpəndi, dağ titrədi yerində,
Hamı birdən tərpənərsə, basardır.

Turq çağırdı Dədədüzü arada,
Dedi:-Get, gör qız nə edir orada,
Üç gün qabaq toplum keçib buradan,
Hamı birdən tərpənərsə, basardır.
Atlar çapdı, atsızlarsa yüyürək,
Daldan çataq acıqana biz gərək,
Yoxsa Çinçay qan içində üzəcək,
Hamı birdən tərpənərsə, basardır.

Budaqlandı iki yerə toplumlar,
Acıqana iki yandan vuruş var,
Qoy Çinçaya arxa dursun Mindiyar,
Hamı birdən tərpənərsə, basardır.

Bu səs çatdı Manayyurda, Tuncərə,
Tuncər dedi Manayqıza, Cumərə,
Yayda ox tək sıçraq olaq biz gərək,
Hamı birdən tərpənərsə, basardır.

***

Quşat çapdı, getdi gündə yüz ağac,
Gecə düşcək yola çıxmaz tək atlı.
Hərdən gecə at da çapdı Alçiçək,
Gecə düşcək yola çıxmaz tək atlı.

Çuqçuyacan yollar aydın, düpbədüz,
İkinci gün çatdı ona Dədədüz,
Yaxınlaşdı Alçiçəyə o, gündüz,
Gecə düşcək yola çıxmaz tək atlı.

Qız tanıdı Dədədüzü, dayandı,
Tək ürəyi işıqlığa boyandı,
Kim olsa da kişi qıza hayandı,
Gecə düşcək yola çıxmaz tək atlı.

Dedi:-Yanqu, hara belə gedirsən,
Qız söylədi:-Mən Çinçaya gedirəm,
-Ancaq yaman tələsirsən sən, nədən,
Gecə düşcək yola çıxmaz tək atlı.

Qız söylədi:-Qan gözləyir Çinçayı,
Yürüşdədir Hindin neçə alayı,
Manmən yaxın adamıdır Turqtayın,
Gecə düşcək yola çıxmaz tək atlı.

***

-Sən gözəlsən, Yanqu, necə incəsən,
Qızlarındır gözəlliklə incəlik,
Mən Yanqu yox, Alçiçəyəm, ay oğlan,
Qızlarındır gözəlliklə incəlik.

Yanqu mənim anam olub, keçinib,
Sevgi yeyib, yaxıb onun içini,
O daşıyıb sonevinə köçünü,
Qızlarındır gözəlliklə incəlik.

-Bəs sən necə, sən birini sevirsən?
-Yaşım azdır, ancaq bilmək istəsən,
Mən bu yaşda böyük Turqu sevirəm,
Qızlarındır gözəlliklə incəlik.

On il qabaq onu gördüm at üstdə,
Qaplanlara bənzəyirdi o, üzdən,
Sanki günəş boylanırdı dənizdən,

Qızlarındır gözəlliklə incəlik.

-İndi necə?
-İndi daha üstündür,
Ancaq bir az qapalıdır, küskündür,
Küskün deyil, sanki bir az yorğundur,
Qızlarındır gözəlliklə incəlik.

***

Sevindilər Çuqçuelə çatanda,
Adamsayaq doğmalıq var torpaqda.
Görən dedi, Yanqu gəlib Çuqçuya,
Adamsayaq doğmalıq var torpaqda.

Hamı dedi, Yanqu, Tuncay qoşadır,
Acıqanın oxu üzü daşadır,
Tək sevgidir ürəkləri yaşadır,
Adamsayaq doğmalıq var torpaqda.

Biri dedi:-O, Yanqunun qızıdır,
İtin qızı düz Yanqunun özüdür,
Alçiçəkdir, yaşı azdır, quzudur,
Adamsayaq doğmalıq var torpaqda.
-Qıza, işdə var büsbütün özgə iş,
Turq bu qızın anasını sevirmiş,
Ancaq onla nə bir görüş, nə öpüş,
Adamsayaq doğmalıq var torpaqda.

Qız bu sözü eşitcəyin tutuldu,
At üstündə o diksinib atıldı,
Qara qaşlar dartılaraq çatıldı,
Adamsayaq doğmalıq var torpaqda.

***

«Məni sevməz o, anamı sevibsə,
Sevən üçün ana özgə, qız özgə,
Onda mənim sevgim necə olacaq?
Sevən üçün ana özgə, qız özgə.

Gedim, gərək bunu deyim Sərtüzə,
Görüm necə yozur bunu o, bizə,
Ana gəlsə öz qızıyla üz-üzə,
Sevən üçün ana özgə, qız özgə».

Alçiçəyəm, bu gənc sevgi yaşında,

Düşüncələr dolaq düşüb başımda,
Qopdu nəsə ürəyimin quşundan,
Sevən üçün ana özgə, qız özgə.

-Tanrım, məni Yanqu elə, sevilim,
Turq sevməsə məni, onda qoy ölüm,
Alçiçək tək sevsin məni, nə bilim,
Sevən üçün ana özgə, qız özgə.

Onda gedim, deyim şaman ataya,
O, sevgiyə pis baxanı qatdayar,
Odur çətin ağrıları atdayan,
Sevən üçün ana özgə, qız özgə.»

***

Gənc yaşında ağrı nədir duydu o,
Dirrik özü ağrı-acı deməkdir.
Yanqu olsun-dedi-yoxsa Alçiçək,
Dirrik özü ağrı-acı deməkdir.
Yanqu ölüb, necə Yanqu olum mən,
Olsam, Turqu necə sevim yenidən,
Ah, sevimlim, dinməyirsən bəs nədən?
Dirrik özü ağrı-acı deməkdir.

Yox, Alçiçək olacağam Turq üçün,
Buna çatar ana gücüm, qız gücüm,
Tanrı özü qoysun buna bir ölçü,
Dirrik özü ağrı-acı deməkdir.

Turqum, məni gözlə, sənə yanaşım,
Gəlim sənə ikilikdən danışım,
Anayla qız bir sevgidə tapışıb,
Dirrik özü ağrı-acı deməkdir.

Turqum, məni öz başına dolandır,
Mən Yanquyam, yox, Alçiçək yalandır,
Alçiçəyəm, Yanqu mənim balamdır,
Dirrik özü ağrı-acı deməkdir.

Hindel-Çinçay
vuruşları söyləncisi

Atlar çapdı, gəlib çatdı Çinçaya,
Tələsənlər nəyi isə unudur.

O, sevimli Turqtayını unutdu,
Tələsənlər nəyi isə unudur.

Baş əydilər, söylədilər olanı,
Başa saldı dilmanclarsa qalanı,
Xaqan qorxdu, ora, bura boylanıb,
Tələsənlər nəyi isə unudur.

Manmən çıxdı, ərənləri səslədi,
Hindel şahı tez-tez söydü, pisladi,
Toplumları yola saldı, izlədi,
Tələsənlər nəyi isə unudur.

Unuduldu Dədədüzlə Alçiçək,
Qız dedi ki,-Bu vuruşa biz gedək,
Bu döyüşdə Turqu görüm mən gərək,
Tələsənlər nəyi isə unudur.

Dincəlmədən yola düşüb getdilər,
Qaldı Çinçay, Çuqçu, gözdən itdilər,
Çapa-çapa toplumları ötdülər,
Tələsənlər nəyi isə unudur.

***

Acıqanlar üzləşdilər Təbətdə,
Dağ yerində vuruş çoxlu güc istər.
Hər iki yan güclü idi, yaraqlı,
Dağ yerində vuruş çoxlu güc istər.

Hindel şahla Manmən durdu qıraqda,
Yaraqlılar qızdı, düşdü ayaqdan,
Ölüm səsi gəldi hər bir yaraqdan,
Dağ yerində vuruş çoxlu güc istər.

İlk vuruşda yüz-yüz ərən yıxıldı,
Manməninsə sıraları sıxıldı,
Ön sırada iki toplum dağıldı,
Dağ yerində vuruş çoxlu güc istər.

Hər bir yandan oxla bizuc yağırdı,
Toppuzların vuruşunda bağırtı,
At döşündən yaralı qan sağırdı,
Dağ yerində vuruş çoxlu güc istər.

Çinçaylılar çəkilirdi geriyə,

Hindel şahsa at çapırdı bəriyə,
Qaçmaq yolu qalmamışdı diriyə,
Dağ yerində vuruş çoxlu güc istər.

***

Manmən çıxdı bizuc ilə irəli,
Nəyə gərək başçı, toplum olmasa.
Hindel şah da fillə çıxdı irəli,
Nəyə gərək başçı, toplum olmasa.
Onlar çəkib qılıncları qapdılar,
Tutaqları bir-birinə çırpdılar,
Bu döyüşdə yerlərini tapdılar,
Nəyə gərək başçı, toplum olmasa.

Xaqan dedi:-Qancıl, gizli gəlibsən,
Sən Çinçayı deyən başsız bilibsən,
Bu ölkəni neçə yerə bölübsən,
Nəyə gərək başçı, toplum olmasa.

-Bizim olsun gərək Təbət, Uğurel,
Sizdə Minel adamları az deyil,
Ya ver, ya öl, qalanını özün bil,
Nəyə gərək başçı, toplum olmasa.

-Biz Çinçayıq, Mindiyarsa ayrıdır,
Mindiyarın nə istəsən varıdır,
Bura dəniz, ora isə qurudur,
Nəyə gərək başçı, toplum olmasa.

***

Hindel şaha çatmayırdı ox, bizuc,
Hündürdə ol bacardıqca döyüşdə.
Fil üstündə, dağ döşündə durmuşdu,
Hündürdə ol bacardıqca döyüşdə.

Hind toplumu irəliyə gedirdi,
Dağı, düzü alıb keçib ötürdü,
Yavaş-yavaş o, Xançunu tuturdu,
Hündürdə ol bacardıqca döyüşdə.

Manmən tez-tez ox atırdı, qaçırdı,
Yandırılan kəndlər alov saçırdı,
Acıqanlar qan qan üstən içirdi,
Hündürdə ol bacardıqca döyüşdə.

Birdən bir qız səsi gəldi arxadan,
Çapa-çapa gəlib durdu ortada,
-Mən doğuldum-dedi-Yanqu anadan,
Hündürdə ol bacardıqca döyüşdə.

Hindel şahı səsləyirəm döyüşə,
Mən qadınam, ərkim çatar bu işə,
Mən istərəm yerdə gələk döş-döşə,
Hündürdə ol bacardıqca döyüşdə.

***

Hindel şahı yerə endi minikdən,
Fildən düşən elə bil ki, kiçilir.
–Armas şahdır,-dedi-durub önündə,
Fildən düşən elə bil ki, kiçilir.

O, qılıncı çəkib çıxdı qabağa,
Qız əl atdı birdən neçə yarağa,
Səsi düşdü düzə, çölə, oylağa,
Fildən düşən elə bil ki, kiçilir.

-Mən Yanquyam, ərən kimi vuruşqan,
Mənim üçün nə şah vardır, nə xaqan,
“Turq” demişəm mən anadan olandan,
Fildən düşən elə bil ki, kiçilir.

Baş əyirəm təkcə onun adına,
O gələcək Çinçayelə yardıma,
Mən onacan səni allam altıma,
Fildən düşən elə bil ki, kiçilir.

Qılınclaşma, toppuzlaşma, oxlaşma,
Sıralarda gözə çarpdı sıxlaşma,
Eşidildi yalvarışma, ağlaşma,
Fildən düşən elə bil ki, kiçilir.

***

-Səni tutub allam-deyir Armas şah,
Hay-küy ilə basar olan basılar.
Kölə edib saxlayaram səni mən,
Hay-küy ilə basar olan basılar.

Öncə sənin qıçlarını kəsərəm,
Sonra sənin saçlarını kəsərəm,
Burun, qulaq uclarını kəsərəm,

Hay-küy ilə basar olan basılar.
Qız, dönərsən, bir lomba ət olarsan,
Qabağımda quyruqsuz it olarsan,
Bir qulaqsız it kimi sərt olarsan,
Hay-küy ilə basar olan basılar.

-Mən də səni doğrayaram ət kimi,
Çiy-çiy yeyib çeynəyərəm qurd kimi,
Sümüyünü beşdaş edər nərd kimi,
Hay-küy ilə basar olan basılar.

Birdən toppuz dəydi qızın çiyninə,
Toran qondu elə bil ki, beyninə,
İsti-isti qan yeridi əyninə,
Hay-küy ilə basar olan basılar.

***

Manmən çıxdı qabağına acıqlı,
Qız vurana hələ kişi deməzlər.
-Bu da mənim toppuzumdur, dad bunu,
Qız vurana hələ kişi deməzlər.

Manmən vurdu, tutaq girdi araya,
Qılınc gəldi, bizuc çıxdı haraya,
Burda ancaq balta işə yarayar,
Qız vurana hələ kişi deməzlər.

Şahsa oxla vurdu yandan Manməni,
Dedi:-Bunca ağladaram mən səni,
Yeridərəm Çinçayelə yüz mini,
Qız vurana hələ kişi deməzlər.

Birdən qalxdı Dədədüzün harayı,
Tir-tir əsdi Hindel şahın alayı,
-Ala-dedi-bu da sənin ox payın,
Qız vurana hələ kişi deməzlər.

Armas şahın qulağını dəldi ox,
Qulağında dəmir sırğa oldu ox,
Qızıl qandan qızıl boya aldı ox,
Qız vurana hələ kişi deməzlər.

***

Turq göründü, Şimşəkqılınc, Şimşəkat,
Şimşək görüb, bulud yağar qorxudan.

Külək əsdi, sərt qasırğa, çən, yağış,
Şimşək görüb, bulud yağar qorxudan.

İşıq gördü çən içində Armas şah,
Səs düşmüşdü, qorxu-ürkü dağ-daşa,
Turq gəlirdi onun üstə birbaşa,
Şimşək görüb, bulud yağar qorxudan.

Armas çıxdı fil üstünə, oturdu,
Elə bildi dartışmadan qurtardı,
«Turqtay» sözü qorxusunu artırdı,
Şimşək görüb, bulud yağar qorxudan.

Turq sıyrılıb qılınc kimi parladı,
Nərildədi, göylər kimi gurladı,
Toppuzunu başı üstə fırladı,
Şimşək görüb, bulud yağar qorxudan.

Toppuz dəydi Armas şahın filinə,
Bizuc keçdi onun donqar belinə,
Sərələndi fil Təbətin çölünə,
Şimşək görüb, bulud yağar qorxudan.

***

Fil üstündən uçub keçdi Şimşəkat,
Şimşəklərin qabağında kim durar.
Yatdı yerə qorxusundan ərənlər,
Şimşəklərin qabağında kim durar.

Kim durdusa Turqa qarşı, qırıldı,
Qalan toplum sıra-sıra yarıldı,
Çoxu gedib Alçiçəyə sarıldı,
Şimşəklərin qabağında kim durar.

Çatır Minel, Mindiyarın alayı,
Vurur, kəsir, yıxır, Turqu arayır,
Gəlir Turqun ön sıradan harayı,
Şimşəklərin qabağında kim durar.
Hind toplumu səpələnir dörd yana,
Dönür onlar sürüm-sürüm dumana,
Yaralılar qan üstündə samana,
Şimşəklərin qabağında kim durar.

Axşam düşdü, Alçiçəyə çatdı o,
Başı üstdə bardaş qurub otdu o,

Göz yaşını göz yaşına qatdı o,
Şimşəklərin qabağında kim durar.

***

Yaralıydı, ölməmişdi Alçiçək,
Bir toppuzla ölməz igid döyüşçü.
Əzik çiyni oynamışdı yerindən,
Bir toppuzla ölməz igid döyüşçü.

Turqu görcək durdu gözəl Alçiçək,
Sevgililər hər bir yerdə bir gərək,
Alçiçək qız ağlamsındı, Turq kövrək,
Bir toppuzla ölməz igid döyüşçü.

“Mənim Yanqum”, “Mənim Turqum” dedilər,
Baxışlara qaynar, vurğun dedilər,
Bu gənclərə gözəl, uyğun dedilər.
Bir toppuzla ölməz igid döyüşçü.

“Mənim Yanqum”, “Mənim Turqum” sözləri
Yaşartdıqca ürəkləri, gözləri,
Sevənlərin qatdanırdı dizləri,
Bir toppuzla ölməz igid döyüşçü.

Ayrıldılar, baxışdılar, güldülər,
Bir-birində dirildilər, öldülər,
Dayanışı bütöv sevgi bildilər,
Bir toppuzla ölməz igid döyüşçü.

***

Unuduldu Alçiçəklə Yanqu, Turq,
Doğur hərdən sevgi bircə baxışdan.
Sevgidə yox kimsəsizlik, kimsəlik,
Doğur hərdən sevgi bircə baxışdan.
-Sən hardaydın, səni gəzdim neçə il,
-Mən də səni səndən qabaq bircə il,
-Sevgi, məni öz-özündən öncə bil,
Doğur hərdən sevgi bircə baxışdan.

“Mənim Yanqum”, “Mənim Turqum”, nə yaxşı,
Sevgi dilli, dilsizlərə yaraşır.
Sevgisi var kövrək daşa hər daşın,
Doğur hərdən sevgi bircə baxışdan.

Tanrı qurdu dayanışı sevgidən,

Doğdu hər şey sevgiləşən ikidən,
Sevgi ancaq ölənləri tərgidər,
Doğur hərdən sevgi bircə baxışdan.

Böyük Tanrı, bu sevgini qoru sən,
Yarı ona, yarı buna, yarı sən,
Qalma, qalma bu sevgidən ayrı sən,
Doğur hərdən sevgi bircə baxışdan.

***

Manmən gəldi, basarlara baş əydi,
Basarlıqda ilk addım var, sevgidir.
Dedi:-Çinçay sizə çox-çox borcludur,
Basarlıqda ilk addım var, sevgidir.

Armas şahın əli-qolu bağlıdır,
O, sizlərdən könlü yaman dağlıdır.
O, sən demə Hindel şahın oğludur,
Basarlıqda ilk addım var, sevgidir.

Turq dedi ki:-Biz dönürük geriyə,
Uğurelə birdən toplum yeriyər,
Qancıl baxmır nə ölüyə, diriyə,
Basarlıqda ilk addım var, sevgidir.

Acıqanı izləyirdik yerbəyer,
Yardım idi Çinçayelə Uğurel,
Uğur olsun ölkənizə yerbəyer,
Basarlıqda ilk addım var, sevgidir.

Biz Yanquyla bir gün sizə gələrik,
Basarlıqla onda deyib gülərik,
Manmən Xaqan, sizə uğur dilərik,
Basarlıqda ilk addım var, sevgidir.

***

İki yandan yaralılar daşındı,
Sevgidən də var yaralı ürəklər.
Turq, Alçiçək ön sırada qayıtdı,
Sevgidən də var yaralı ürəklər.

Yolda vardı neçə ellər yaralı,
Qalın ağac, incə güllər yaralı,
Tapdaq olmuş yerli dillər yaralı,
Sevgidən də var yaralı ürəklər.

Döyüşlərdən sonra gələn sevgidir,
Yaralardan qanı silən sevgidir,
Yurdda ev-ev sevinc bölən sevgidir,
Sevgidən də var yaralı ürəklər.

Unutmuşdu Turq nədənsə soy-sayı,
Qaytarırdı Uğurelə alayı,
Hərdən yana söyləyirdi, dolayı,
Sevgidən də var yaralı ürəklər.

Hərdən durub düşünürdü özünü,
«Yanqu»dan da çəkməyirdi gözünü,
«Qoy soruşum qızdan bunun düzünü»,
Sevgidən də var yaralı ürəklər.

XIII QAPI

Turq-Alçiçək söyləncisi

Uğureldən Əkbitənə getdilər,
Görüşəndə ağlaşarlar ayrılar.
Turq on beş il olmamışdı Başevdə,
Görüşəndə ağlaşarlar ayrılar.

Turqız dedi:-Bu qız qaçıb Başevdən,
Alçiçəkdir, onu yaxın qoyma sən,
Onu görmək istəmirəm bir də mən,
Görüşəndə ağlaşarlar ayrılar.

Tanı dedi:-O, uşaqdır, qoy qalsın,
Qaçıb gedib, bir də gəlib, qoy olsun,
Burda ona dibdaşı da qoyulsun,
Görüşəndə ağlaşarlar ayrılar.

Turq söylədi:-O, Yanqudur, qayıdıb,
Mənim sevgim gedib onu ayıldıb,